

UUSIEN ASUKKAIDEN ODOTUKSET RUUSULANKADUN ASUMISPALVELUYKSIKÖSTÄ

Sanna Honkakoski ja Anna Marjanen
Opinnäytetyö, kevät 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalian koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto

TIIVISTELMÄ

Honkakoski, Sanna & Marjanen, Anna. Uusien asukkaiden odotukset Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä. Helsinki, kevät 2013, 73 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) – diakoni.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Sininauha-asuntojen uuteen tukiasumisyksikköön muuttavien asiakkaiden odotuksia, toiveita ja tarpeita heidän tulevasta asuinpaikastaan. Työn tavoite on saada uusien asukkaiden ääni kuuluviin uuden asumispalveluyksikön kehittämisessä.

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla kahdeksaa Ruusulankadun asumispalveluyksikköön muuttavaa asiakasta. Asumispalveluyksikkö sijaitsee Helsingissä ja ensimmäiset asukkaat muuttivat sinne 1.10.2012.

Opinnäytetyössä on käytetty laadullista tutkimusmenetelmää. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelurungon kysymykset käsittelevät asiakkaiden asunnottomuuden syitä, hengellisiä tarpeita, heidän odotuksiaan, tavoitteitaan ja tuen tarvettaan uudessa asuinpaikassa, sekä sitä miten he näkevät tukiasumisen tukevan päihteettömyyttä. Haastattelut tallennettiin nauhoittamalla ja litteroimalla.

Opinnäytetyön tuloksista ilmenee, että haastateltavilla henkilöillä oli pääosin positiivinen käsitys Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä. Häiriökäyttäytyminen ja siihen ajoissa puuttuminen on monelle haastateltavalle tärkeä asia oman asumisrauhan turvaamiseksi.

Haastateltavat eivät koe tarvitsevansa paljoakaan tukea arjessaan. Sitä pidetään kuitenkin erityisen tärkeänä, että työntekijät ovat tavoitettavissa ympäri vuorokauden ja ovat valmiita kuuntelemaan ja auttamaan mahdollisissa ongelmissa. Muut asiat, joissa haastateltavat tutkimuksen mukaan tarvitsevat tukea ovat virastoasioiden hoito sekä vertaistuki päihteiden käytön lopettamisessa tai vähentämisessä.

Asiasanat: asunnottomuus, tuettu asuminen, diakonia, asumispalvelu

ABSTRACT

Honkakoski, Sanna and Marjanen, Anna. The expectations of new residents for recently build sheltered home. 73 p, 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The goal of the thesis is to describe the expectations, wishes and needs of the people moving into the new sheltered home of the foundation Sininauha-asunnot. The aim of the research is to make new residents heard in the development of the new housing service.

The data of the research was collected by interviewing eight persons moving into the sheltered home of Ruusulankatu. The housing service is situated in Helsinki and the first residents moved in the 1st of October in 2012.

The qualitative research method was used in this thesis. Interviews were carried out as half-structured theme interviews. The questions for the theme interview concerned the reasons of residents' homelessness, their spiritual needs, expectations, goals, the need for support while living in Ruusulankatu, and how they perceive the sheltered housing to support those who wish to stop intoxicant abuse. The interviews were tape-recorded and transcribed.

The results of the thesis showed that the residents had a positive impression on the sheltered home. Many of the interviewees consider it important that the members of Ruusulankatu staff will intervene when there is disturbing behaviour. The residents wish to have a peaceful environment while living in Ruusulankatu.

The interviewees do not find that they require much support in their everyday routines. However, they consider it important that members of the staff are available round-the-clock and are ready to listen and help the residents in need of assistance. Other issues where interviewees desire support according to the research are office matters and peer support, which further the intoxicant abuse reduction and sobriety.

Key words: homelessness, sheltered home, housing service

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	ASUNNOTTOMUUS	8
2.1	Asunnottomuus Suomessa	9
2.2	Asunnottomuus Helsingissä.....	11
2.3	Asunnottomuuden syyt ja seuraukset	13
2.4	Asunnottomuuden vähentäminen	16
2.5	Asunto ensin -periaate	18
2.6	Nimi ovesa -hanke	20
3	TUETUN ASUMISEN MUODOT	21
3.1	Tuettu asuminen lainsäädännössä	21
3.2	Kuntouttava vaikutus.....	23
3.3	Tuettu asuminen ja päihteiden käyttö	25
4	DIAKONIA ASUNNOTTOMIEN TUKENA	27
4.1	Diakonia ja Asunnottomuus	27
4.2	Ruoka-apu	29
4.3	Kristillinen päihdetyö.....	30
5	TUTKIMUSYMPÄRISTÖ.....	32
5.1	Sininauhaliitto ry	32
5.2	Sininauha-asunnot.....	33
5.3	Ruusulankadun asumispalveluyksikkö	34
5.4	Asumisen ohjeet	37
5.5	Töölön ruusu -projekti	39
6	TUTKIMUSPROSESSI.....	41

6.1	Tutkimuksen lähtökohdat.....	41
6.2	Tutkimusmenetelmät.....	41
6.3	Haastateltavien valikoituminen	43
6.4	Aineiston analyysi	44
6.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	45
7	ASIAKKAIDEN ODOTUKSET, TARPEET JA TAVOITTEET.....	48
7.1	Haastateltavat.....	48
7.2	Asunnottomuuden syyt	48
7.3	Odotukset asumispalvelusta	50
7.4	Tavoitteet asumispalvelussa.....	52
7.5	Tuen tarve.....	55
7.6	Asumispalvelu päihteettömyyden tukijana	56
7.7	Hengelliset tarpeet.....	58
8	POHDINTA.....	61
8.1	Tutkimuksen hyöty ja kehittämissuhteet.....	61
8.2	Jatkotutkimusehdotukset	63
8.3	Oppimisprosessi	63
	LÄHTEET.....	66
	LIITE 1: Saatekirje	71
	LIITE 2: Opinnäytetyön teemahaastattelun kysymykset	72

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössämme tutkimme Sininauha-asuntojen uuteen asumispalveluysikköön muuttavien asiakkaiden odotuksia, toiveita ja tarpeita heidän tulevasta asuinpaikkastaan asumispalveluysikkö Ruusulankatu 10:stä. Asukkaiden näkökulmien ja tarpeiden huomioiminen on tärkeää, jotta heidän äänensä saataisiin kuuluviin asumistoiminnan kehittämisessä ja työ voisi olla asiakaslähtöisempää. Ruusulankatu 10 ja sen toiminta on osa Helsingin kaupungin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa. Tämän uuden hankkeen alku on ollut ainutlaatuinen tilaisuus tutkia ja kerätä aineistoa asunnottomilta itseltään.

Idea opinnäytetyöhömme tuli Sininauha-asunnoilta. Löysimme aiheen Diakoniammattikorkeakoulun opinnäytetöiden aihevälityksestä ja kiinnostuimme siitä välittömästi. Uusien asukkaiden näkökulma uuteen asumispalveluysikköön oli meidän mielestämme kiinnostava ja tärkeä tutkimuskohde, joka avasi meille mahdollisuuden tutustua lähemmin siihen, millaisia asumismahdollisuuksia pääkaupunkiseutu tarjoaa asunnottomuudesta kärsiville ihmisille. Marraskuussa vuonna 2010 Suomessa oli asunnottomana 7877 yhden hengen taloutta ja 349 perhettä. Samana vuonna Helsingissä oli asunnottomana 3355 yksin asuvaa henkilöä ja 1400 pitkäaikaisasunnottomia (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2011, 3,9).

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tarjota Sininauha-asuntojen työntekijöille ajankohtaista tietoa siitä, millaisia tarpeita ja odotuksia asumispalveluysikköön muuttavilla uusilla asukkailla on ja millä tavalla yksikkö voisi parhaiten olla tukemassa asukkaita heidän arjessaan. Opinnäytetyömme tavoitteena on myös koota tietoa siitä, mikä on Suomen asunnottomuustilanne tällä hetkellä sekä millä tavalla tukiasumispalvelut ja seurakunnat tällä hetkellä vastaavat asunnottomuusongelmaan.

Sininauha-asuntoja hallinnoi Sininauhaliitto, joka on kristillistä päihdetyötä tekevien järjestöjen keskusliitto. Meille sosionomi-diakoni -opiskelijoina on tärkeää,

että käsittelemme opinnäytetyössämme myös säätiön kristillisiä juuria ja kiinnitämme tutkimuksessamme huomiota asukkaiden mahdollisiin hengellisiin tarpeisiin ja siihen, millä tavalla seurakunnat voisivat olla tukemassa asunnottomia ihmisiä. Diakoniatyö voi tarjota asunnottomille esimerkiksi taloudellista apua ja asumismahdollisuuksia.

2 ASUNNOTTOMUUS

Asunnottomaksi määritellään henkilö, joka asuu asunnon puutteen vuoksi ulkona, laitoksessa tai erilaisissa tilapäissuojissa sekä yömajoissa. Asunnottomia ovat myös tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvat tai paikasta toiseen kiertelevät ihmiset sekä juuri vankilasta vapautuneet, joilla ei ole vielä asuntoa. Yksinäisten asunnottomien lisäksi Suomessa elää asunnottomia perheitä. Asunnottomiksi määritellään perheet tai pariskunnat, jotka asunnon puutteen vuoksi asuvat erillään tai tilapäismajoituksessa esimerkiksi matkustajakodissa, hotellissa tai sukulaisten ja tuttavien luona. (Kärkkäinen 2002, 376.)

Käsite asunnottomuus on moniulotteinen. Se ymmärretään hyvinvointiyhteiskunnassa asuntotoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä edellyttäväksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Asunnottomuus on ilmiö, joka saa eri aikoina ja eri maissa runsaasti toisistaan poikkeavia sisältöjä. Asunnottomuuden ennaltaehkäisy tai asunnottomien asuttaminen edellyttää laajaa tietämystä ja ymmärrystä asunnottomuuden eri ulottuvuuksista. Pitkäaikaisasunnottomuudessa on kyse pitkittyneestä tai toistuvasta asunnottomuudesta, johon liittyy usein köyhyyden lisäksi päihderiippuvuutta ja mielenterveysongelmia, rikollisuutta ja väkivaltaa. Tähän ryhmään kuuluu arviolta 40–50 prosenttia kaikista yksin elävistä asunnottomista. (Asunto ensin i.a.)

Asunnottomien todellinen määrä on huomattavasti tilastoja suurempi, koska kaikkia asunnottomiksi luettuja ryhmiä ei asunnottomuustilastoissa ole voitu arvioida tarkasti (Korhonen 2002, 9). Vaikka asunnottomuuskäsite määriteltäisiinkin yksiselitteisesti, asunnottomuudesta on mahdotonta saada tarkkaa tietoa. Asunnottomuuslukua on Suomessa kritisoitu siitä, että se antaa liian tilastoluonteisen kuvan asiasta, joka perustuu kuntien eri tavoin kokoamiin lukuihin. Yhteneväisistä tutkimusohjeista huolimatta tiedot ovat erilaisia. Tutkimustiedot perustuvat sosiaalitoimen rekistereihin ja vuokra-asuntoa jonottaviin asunnottomiin hakijoihin. Kaikki asunnottomat eivät kuitenkaan rekisteröidy kumpaankaan. Mitä suuremmasta kaupungista on kyse, sitä enemmän tieto perustuu arvioon. Luvut kertovat siis vain sen, että vailla vakinaista asuntoa olevia ihmisiä on ar-

viointihetkellä ainakin tämän verran. Todellinen luku voi olla suurempi. (Kärkkäinen 2002, 376–377.)

2.1 Asunnottomuus Suomessa

Asunnottomuudesta yhteiskunnallisena ongelmana ruvettiin puhumaan vasta 1980-luvulla. Vuosikymmenen lopulla valtiovalta asetti tavoitteeksi asuttomuuden poistamisen. Tänä aikana asunnottomuus väheni puoleen. Sitten ajattelu tapa muuttui ja asunnottomuus jäi pois poliittisesta keskustelusta. Hiljaisuutta jatkui pitkälle 1990-luvun puoliväliin. Hiljaisuuskausi sattui yhteen taloudellisen laman kanssa. Laman aikana asunnottomien tilanne helpottui, koska vuokra-asuntoja sai vuokrattua paremmin ja kohtuullisempaan hintaan. Asuntopulan onkin katsottu kasvavan talouden nousukausina, kun muuttava työvoima kilpailee asunnoista. Nousukaudella erot kansalaisten välillä kasvavat ja epäonnistuminen korostuu. Vuosituhannen vaihteessa asunnottomuus tuli jälleen ajankohtaiseksi. Taloudellisen kasvun ja muuttoliikkeen myötä asuntojen hinnat ja vuokrat nousivat vapailla markkinoilla. Varsinkin yksin elävien pienituloisten vaihtoehdot heikkenivät. (Kärkkäinen 2002, 372–373.)

Yhteiskunnallinen keskustelu asunnottomuudesta on Suomessa alkanut melko myöhään. Vielä 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa asunnottomista käytettiin leimaavia käsitteitä ”alkoholisti” ja ”irtolainen” (Kärkkäinen 2002, 375). Historia osoittaa, että asunnottomuus aiheena on ollut suomalaisessa yhteiskunnassa arka. Asunnottomuutta ei aiemmin ole nähty niinkään yhteiskunnallisena ongelmana vaan sitä on pidetty itse aiheutettuna. Asunnottomuuden historia vaikuttaa vielä tänäkin päivänä ihmisten asenteissa. Asunnottomuudesta on vaikea puhua ja se aiheuttaa ihmisissä häpeän tunteita.

Asunnottomuuden luonne on viimevuosina ollut muutoksessa. Perinteinen stereotyyppi keski-ikäisestä alkoholisoituneesta muovikassimiehestä on katoamassa. Moniongelmaisuus, huume- ja mielenterveysongelmat yhdistyvät pitkäaikaistyöttömyyteen ja muuhun syrjäytyneisyyteen. Vaikka puhummekin asunnot-

tomuudesta, monien ihmisten kohdalla kyse on monista kasautuneista ongelmista. (Kärkkäinen 2002, 373.)

Valtion asuntorahaston asuntomarkkinaselvityksen mukaan vuonna 2006 Suomessa oli yksinäisiä asunnottomia noin 7400 ja asunnottomia perheitä noin 300 (Ohjelmatyöryhmä AHKERAT 2008, 3–4). Marraskuussa vuonna 2010 Suomessa oli asunnottomana 7877 yhden hengen taloutta ja 349 perhettä. Edellisvuoteen verrattuna yksinäisten asunnottomien määrä väheni 276 henkilöä eli 3,4 prosenttia. Sen sijaan asunnottomien perheiden määrä lisääntyi 25:llä eli 7,7 prosentilla. Tiedot perustuvat ARA:n eli Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen marraskuussa 2010 kunnille tekemään asuntomarkkinakyselyyn. Systemaattisesti asunnottomuutta on alettu seurata kuntakyselyin 1980-luvun puolivälistä asti. Seuranta-ajankohdasta vuoteen 2010 asunnottomien määrä on vähentynyt noin 10 000 henkilöllä. Vuodesta 2003 asti Suomessa ollaan oltu nykyisellä noin 8000 asunnottoman tasolla. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2011, 3.)

Suurin osa asunnottomista on miehiä. Ainoastaan joka kuudes asunnoton on nainen. Alle 25-vuotiaita nuoria aikuisia on asunnottomista noin 17 prosenttia. Naisten ja nuorten osuus asunnottomista väheni niin määrällisesti kuin suhteellisestikin vuonna 2010 edellisvuoteen verrattuna. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2011, 4.)

Kuntien selvitysten mukaan vuonna 2010 asunnottomista pitkäaikaisasunnottomien osuus oli 3079 henkeä eli 39 prosenttia. Vuodesta 2009 vuoteen 2010 pitkäaikaisasunnottomuus väheni yhteensä 378 henkilöllä eli 10,9 prosentilla. Erityisesti sairaaloissa sekä muissa laitoksissa olevien pitkäaikaisasunnottomien asumistilanne on kohentunut. Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan tässä ihmistä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai toisaalta uhkaa pitkittyä sosiaalisista tai terveydellisistä syistä yli vuoden mittaiseksi. Pitkäaikaiseksi asunnottomaksi luetaan myös henkilö, jotka ovat olleet asunnottomina toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2011, 3.)

Valtio ja 10 kuntaa tekivät vuoden 2008 aikana aiesopimukset pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseksi vuosina 2008–2011. Kunnat ovat Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Lahti, Jyväskylä, Kuopio, Joensuu sekä Oulu. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen vuoden 2007 kuntakyselyn mukaan, näissä kymmenessä kunnassa oli eniten asunnottomia. Valtion puolelta sopimus-kumppaneina ovat ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Rikosseuraamuslaitos, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA sekä Raha-automaattiyhdistys. Ohjelman tavoitteena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä sekä tehostaa toimenpiteitä asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. Määrällisenä tavoitteena oli osoittaa 1250 asuntoa pitkäaikaisasunnottomille ohjelmakauden aikana. Tavoitteena ollut 1250 uutta palvelu- sekä tukiasuntoa toteutui. Vuosina 2008–2010 on valmistunut ja otettu käyttöön 494 asuntoa ja tukiasuntoa. Vuonna 2011 käyttöön otettiin lisäksi 594 asuntoa. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2011, 5–6.)

2.2 Asunnottomuus Helsingissä

Asunnottomuudesta tuli urbaani ongelman toisen maailmansodan jälkeen, kun maaseudulta kaupunkeihin muuttaville ihmisille ei ollut tarjota tarpeeksi asuntoja. Kaupunkeihin muutettiin työn perässä, kun työn tarve maaseuduilla väheni. Suomessakin asunnottomuusongelma näkyy suurissa kaupungeissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla. (Räihä 1996, 54–55.) Helsinkiin muutti sotien jälkeen merkittävä osa yksin eläviä miehiä suuriin rakennus- ja kuljetusalan työvoimatarpeisiin. Savottakämpiltä, uittotyömajoilta ja hätäaputyömailta muutettiin työmaaparakeihin ja yömajoihin. Vuonna 1993 pääkaupunkiseudun asuntoloissa asui satoja henkilöitä, jotka olivat majoilleet siellä 15–20 vuotta. (Karjalainen 1993, 13.)

Vuonna 2010 Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen tekemän tutkimuksen mukaan Helsingissä oli 3355 yksin elävää asunnottomia ja 1400 pitkäaikaisasunnottomia. Ruusulankadun asumisyksikön pääasiallisena kohderyhmänä ovat 1980 ja 1990-luvuilla syntyneet asunnottomat nuoret aikuiset. Vuonna

2010 alle 25-vuotiaita yksin eläviä asunnottomia Helsingissä oli 535 ja pitkäaikaisasunnottomia 205. (Ara 2010, 9.)

Erkki Korhosen (2002, 23, 81) julkaisemassa tutkimuksessa käsitellään asunnottomuutta Helsingissä. Tutkimuksessa selvitetään Helsingin asunnottomuuden taustalla olevia rakenteellisia tekijöitä, kuten pääkaupunkiseudun asuntopuuta ja vuokra-asumisjonoja. Siinä on haastattelujen avulla selvitetty minkälaisia elämäntarinoita ja olosuhteita on ollut asunnottomuuden taustalla, ja millä tavalla ihmiset ovat päässeet irti asunnottomuudesta sekä mitkä asiat voivat olla estämässä irtautumista. Tutkimus myös pohtii sitä, ovatko asunnottomien ja syrjäytyneimpien asuttaminen ristiriidassa sen kanssa, että Helsingin kaupunki pyrkii hyvien veronmaksajien pitämiseen kaupungissa. Nyky-yhteiskunnassa ei töitä riitä koulutusta ja ammattia vailla oleville, mielenterveysongelmista kärsiville, heikkolahjaisille tai kieltä taitamattomille. Näihin marginaaliryhmiin kuuluvat henkilöt ovat kaikkein suurimmassa vaarassa jäädä asuntomarkkinoiden ulkopuolelle.

Tutkimuksen mukaan lähes puolet Suomen asunnottomista on keskittynyt Helsinkiin ja lähes kaksi kolmasosaa pääkaupunkiseudulle. Helsingin ja pääkaupunkiseudun asunnottomuuden taustalla on ensisijaisesti kaupungin nopeasta kasvusta johtuva puute halvoista vuokra-asunnoista ja tuloihin nähden liian korkeat asumiskustannukset. Esimerkiksi 1990-luvun taloudellinen kasvu keskitti uusia työpaikkoja ja muuttoliikettä pääkaupunkiseudulle. Samaan aikaan sosiaalista vuokra-asuntotuotantoa ja asunnonhankintaa vähennettiin, ja maksukyvyltään heikoimmat väestöryhmät joutuivat kilpailemaan halvemmista vuokra-asunnoista. (Korhonen 2002, 9, 27.)

1970-luvun alkupuolelta lähtien Helsingin kaupungin asunto-ohjelmiin on kuulunut ohjelma puutteellisten asuntojen poistamisesta tai korjaamisesta. Vaikka puutteellisten ja huonokuntoisten asuntojen purku on sinänsä ollut perusteltua, tällaisten asuntojen hävittäminen on myös merkinnyt pienituloisimpien väestöryhmien asuntomarkkinamahdollisuuksien heikentymistä. Heikkokuntoisten ja halpojen asuntojen katoamista yksityisiltä markkinoilta ovat kuitenkin korvanneet kaupungin itse tuottamat, markkinavuokriin nähden halvat, aravavuokra-

asunnot sekä yksittäisten omistusasuntojen hankinta sosiaaliviraston asiakkaille. Myös kaupungin tuottamissa korkotuetuissa vuokra-asunnoissa vuokra on yleensä pidetty markkinavuokria matalammalla. (Korhonen 2002, 31.)

Asumis- ja toimeentulotuki auttavat kaikkein pienituloisimpia, mutta eivät läheskään kaikkia, eivätkä riittävästi. Asunnottomuuden taustalla on usein myös mielenterveys- ja päihdeongelmia. Vankilasta vapautuvien mahdollisuudet saada minkäänlaista asuntoa ovat heikot. Syrjäytyneimpien ja moniongelmaisten asunnottomien auttamiseksi ei riitä pelkkä asunto vaan tarvitaan myös muita kuntouttavia ja elämänhallintaa parantavia toimenpiteitä. Asunnottomuuden hoito on Helsingille kallista, mutta se on kuitenkin halvempaa kuin ongelmien hoitamatta jättäminen. Asunnottomuutta ja syrjäytymistä aiheuttaviin ongelmiin tulisi puuttua jo niin varhain, että niiden seuraukset eivät pääsisi kasaantumaan ja kuormittamaan kuntien sosiaali- ja terveystointia ja muuta yhteiskuntaa. (Korhonen 2002, 9–12.)

2.3 Asunnottomuuden syyt ja seuraukset

Asunnottomuuden syyt voidaan ryhmitellä kolmeen osaan, jotka ovat rakenteelliset taustatekijät, sosiaaliset tekijät ja välittömät mikrotason syyt. Mikrotason syyt ovat asunnottomien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja elämänhistoriaan liittyviä asioita. Yhdessä nämä tekijät voivat aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä ja asunnottomuutta. Asunnottomuutta aiheuttavia rakenteellisia syitä ovat esimerkiksi halpojen asuntojen puute, sosiaalinen ja taloudellinen turvattomuus, mielenterveyspalveluiden puutteellisuus, tiettyjen henkilöiden ja ryhmien juridinen sekä sosiaalinen syrjintä. Halpojen asuntojen puute kiristää kilpailua asuntomarkkinoilla ja henkilöt, joilla on sosiaalisia, mielenterveydellisiä tai fyysisiä ongelmia, ovat tässä kilpailussa heikoilla. (Avramov 1999, 6–10.)

Vähiten tutkitut ja ymmärretyt asunnottomuuden syyt liittyvät asunnottomien sosiaalisiin taustoihin ja verkostoihin. Tällaisia asunnottomuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa perhetausta, ystäväpiiri, epäviralliset sosiaaliset

verkostot, naapurit, ikätoverit, jengit ja alakulttuurit. Tutkimusta näiden tekijöiden asunnottomuutta lisäävästä ja vähentävästä toiminnasta on niukasti. Myös ihmisen henkilökohtaiset ominaisuudet ja elämänhistoria voivat johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen ja asunnottomuuteen. Henkilökohtaisia asunnottomuuden riskiä lisääviä tekijöitä voivat olla muun muassa ristiriidat oman perheen kanssa, koulukäynnin keskeyttäminen, päihdyttävien aineiden väärinkäyttö ja mielenterveydelliset ongelmat. Henkilökohtaiset riskitekijät saattavat johtaa elämäntilanteisiin, jotka lisäävät haavoittuvuutta ja aiheuttavat ongelmia. Kaduilla ja tilapäissuojissa nukkuminen edistävät pikkurikollisuutta ja hakeutumista alakulttuurien ja jengien pariin, jotka voivat entisestään lisätä asunnottoman mahdollisia päihde- ja mielenterveysongelmia. (Avramov 1999, 6–10.)

Vuosina 1996–2000 vapautui Suomen vankiloista asunnottomina vuosittain 410–500 vankia. Ennen vankilaan joutumistaan vangeista noin 41 prosenttia oli vailla vakinaista asuntoa. Asuntolassa asuvien on vaikea saada vuokra-asuntoa, mutta kaikkein vaikeinta se on vankilasta vapautuville. Vuosikymmenien ajan vankien asumistilanne on ollut heikko ja viime vuosikymmenien aikana se on jälleen entisestään vaikeutunut. Kun vielä 1990-luvun alussa, joka kymmenes vapautuva asunnoton vanki sai Helsingissä kaupungin vuokra-asunnon, 2000-luvulle tultaessa se onnistui enää vain muutamilta, vaikka vuosittain hakijoita on ollut noin 100. Vapautuvista vangeista noin 18 prosenttia vapautuu Helsinkiin. Helsinkiin asunnottomana vapautuvien lukumäärä oli vuoden 2001 marraskuussa 400 ja pääkaupunkiseudulle vapautuvien osuus oli noin 60 prosenttia asunnottomien vankien kokonaismäärästä. Vailla asuntoa vapautuvien vankien elämässä huono-osaisuus on usein kasautunutta. He ovat usein vailla ansiotuloja, vaikeasti päihdeongelmaisina vankilakierteessä eläviä ihmisiä. (Granfelt 2003, 7, 9.)

Vankilaan joutuvista entistä suuremmalla osalla on vaikeuksia yhteiskuntaan integroitumisessa, vaikka omaa tahtoa rikoksettomaan elämäntapaan löytyisi. Yli 70 prosenttia vankilaan tuomituista palaa sinne ennemmin tai myöhemmin. Vankilasta vapautuvien yhteiskuntaan integroituminen edellyttää eri elämäntilanteille kohdistuvia tukitoimia erityisesti vapautumisen alkuvaiheessa. Asunnottomuuden ja työttömyyden lisäksi suuria vaikeuksia aiheuttavat velat,

korvausvaatimukset, köyhyys ja päihdeongelmat. Pääkaupunkiseudulla on kova pula edullisista pienasunnoista. Yksinäisten vapautuvien vankien jo valmiiksi heikon aseman asuntomarkkinoilla saattavat tehdä entistäkin toivottomammaksi aiemmat häädöt vuokravelkojen tai häiritsevän elämäntavan takia. (Granfelt 2003, 11, 28.)

Nuorten elämäntilanne on yleensä muuta väestöä epävakaampi ja erilaiset elämänmuutokset ovat yleisiä. Opiskelujen aloittaminen tai lopettaminen, työpaikan hakeminen toiselta paikkakunnalta tai parisuhteen katkeaminen voivat aiheuttaa lyhytaikaista asunnottomuutta. Etenkin suurissa kaupungeissa asunnottomuus saattaa lyhytaikaisesti koskettaa ketä tahansa nuorta. Tällöin nuoret yleensä majoittuvat sukulaisten tai tuttavien luona. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 13.)

Asumisen järjestyminen ei kaikissa elämäntilanteissa ole itsestään selvää etenkin vähävaraisilla nuorilla. Asuntoviranomaisten mukaan nuorten asunnottomuuden taustalta löytyykin lähes poikkeuksetta työttömyyttä ja toimeentulovaikeuksia. Liian korkeiden vuokrien takia nuoret eivät aina voi ottaa vastaan tarjottua asuntoa. Jos nuorille ei ole tarjolla riittävästi edullisia pieniä vuokra-asuntoja, he joutuvat muuttamaan suurempiin ja kalliimpiin asuntoihin. Tästä puolestaan on vaarana seurata vuokrarästejä, koska asumistukea maksetaan vain tiettyyn rajaan saakka kohtuullisiksi katsotuista asumismenoista. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 13.)

Asuntoviranomaisten mukaan asunnottomuuteen liittyy usein myös päihde- ja mielenterveysongelmia, ihmissuhdevaikeuksia sekä alhainen koulutustaso. Asunnottomat nuoret ovat usein erilaisten ongelmien kanssa kamppailevia ihmisiä, joiden syrjäytymistä asunnottomuus edelleen edistää. Vaikutusyhteyksien suuntaa on vaikea selvittää. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 14.) Monissa tapauksissa ei voida sanoa aiheuttaako moniongelmaisuus asunnottomuutta vai asunnottomuus moniongelmaisuutta. Vaikutusta on varmasti molempiin suuntiin.

2.4 Asunnottomuuden vähentäminen

Asumisen tukeminen voidaan Suomessa jakaa karkeasti kahteen ryhmään, jotka ovat asumismahdollisuuksien uustuotanto ja parantaminen sekä kotitalouksien saamat asumiskustannuksia alentavat tuet. Asumistuki on tärkein pieni- ja keskituloisten kotitalouksien asumiskustannuksia alentava tuki. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 19.) Suomen hallitus on vuodesta 2008 alkaen toteuttanut pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmää, jonka tavoitteena on poistaa pitkäaikaisasunnottomuuskokonaan vuoteen 2015 mennessä. Ohjelma on jaettu kahteen eri kauteen. Ensimmäinen kausi päättyi vuonna 2011 ja seuraavan kauden olisi tarkoitus jatkaa vuodesta 2012 vuoteen 2015. (Ympäristöministeriö 2011.)

Ohjelman tarkoituksena on vuoteen 2015 mennessä lisätä noin 1250 asuntoa ja hoitopaikkaa pitkäaikaisasunnottomille sekä tarjota sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja erityisryhmille. Asuntolat ja muut tilapäiset majoitustilat on tarkoitus korvata asianmukaisilla tuki- ja palveluasunnoilla. Pyrkimyksenä on näin parantaa sekä päihdeongelmaisten että mielenterveyskuntoutujien asumisolaja ja kuntoutumismahdollisuuksia. Ohjelman kokonaisrahoitus on vähintään 100 miljoonaa euroa. Rahoittajina toimivat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, Raha-automaattiyhdistys, sosiaali- ja terveysministeriö sekä aiesopimuskaupungit. (Ympäristöministeriö 2011.)

Pitkäaikaisasunnottomuus Helsingissä on vähentynyt pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman myötä. Ohjelmalla on onnistuttu ylittämään tavoite 1250 asuntopaikan lisäämisestä vuosina 2008–2011. Vuoden 2011 loppuun mennessä on kymmenessä eri kaupungissa otettu pitkäaikaisasunnottomien käyttöön noin 1700 asuntoa ja lisäksi noin 800 asuntoa on suunnattu nuorille aikuisille asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi. (Ympäristöministeriö 2011.)

Vuodenvaihteessa 2011 valmistuneen Helsingin Diakonissalaitoksen Auroralalon myötä on jälleen valmistunut kolme uutta ohjelmaan kuuluvaa asumisyksikköä. Asunnot on tarkoitettu pitkäaikaisasunnottomille. Asumispalveluita ylläpitävät säätiöt tai järjestöt, ja niihin haetaan sosiaaliviraston Asumisen tu-

ki -yksikön kautta. Näiden kohteiden rahoittamista on tukenut valtion Asumisen rahoitus- sekä kehittämiskeskus ARA. Aurora-talon lisäksi pitkäaikaisasunnottomilla on mahdollisuus asua Pitäjänmäen uudisrakennuksessa, jossa on 111 asuntoa tai Mäkelänkadun asumisyksiköissä. Sininauhasäätiön kiinteistöön on Mäkelänkadulle valmistunut uusi asumisyksikkö Pessi 2, jossa on 41 asuntoa. Samassa kiinteistössä on vuodesta 2007 toiminut asumisyksikkö Pessi 1, johon kuuluu 42 asuntoa. Asunnot on tarkoitettu pitkäaikaisasunnottomille naisille sekä miehille. (Sosiaalivirasto 2011.)

Yksi konkreettinen esimerkki siitä, millä tavalla Sininauha-asunnot edistää tuetuissa asumispalveluissa elävien ihmisten asemaa ja ennaltaehkäisee syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten asunnottomuutta, on Pääkaupunkiseutu töihin -hanke 2010–2014. Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus toimivat tämän työllistämishankkeen rahoittajina ja se toteutetaan Helsingin, Vantaan, Tuusulan ja Järvenpään alueilla. Hankkeen määrällisenä tavoitteena on työllistää vuosittain erilaisin keinoin noin 30 henkilöä. (Sininauha-asunnot 2012 g.)

Hankkeen tavoitteena on kehittää osallistujien työelämävalmiuksia sekä elämänhallinnallista osaamista. Henkilöitä perehdytetään työelämään ja heitä autetaan löytämään oma paikkansa työmarkkinoilla tai vaihtoehtoisesti heitä ohjataan koulutukseen. Hankkeen kohderyhmänä ovat pitkäaikaistyöttömät mukaan lukien osatyökykyiset sekä maahanmuuttajat ja nuoret. Lisäksi tavoitteena on työllistää vankilasta vapautuneita sekä päihde- ja mielenterveysongelmaisia. Hankkeeseen osallistuvat henkilöt voivat olla Sininauha-asuntojen tukiasunnoissa asuvia tai ulkopuolisia henkilöitä, jotka alkuhaastattelun perusteella valitaan hankkeeseen. Projekti tarjoaa erilaisia työharjoittelu- ja työelämävalmennuspaikkoja työttöminä työnhakijoina Työ- ja elinkeinotoimistossa oleville henkilöille. (Sininauha-asunnot 2012 g.)

2.5 Asunto ensin -periaate

Ruusulankadun asumisyksikössä toteutetaan Asunto ensin -periaatetta. Kuntouttavat päihde- ja sosiaalipalveluiden toimijat ovat kehittäneet asumisen ensisijaisuuden periaatteen samanaikaisesti eripuolilla maailmaa. Asunto ensin -periaate on syntynyt Yhdysvalloissa. Psykologian tohtori Sam Tsemberis on julkaisemissaan artikkeleissa ja teoksissa muokannut mallinsa sisältöjä. (Nimioverssa -hanke i.a. a.) Asunto ensin -periaatteessa on kysymys siitä, että asuminen ja oman asunnon löytäminen ovat yksilön elämän kannalta keskeisessä asemassa. Omasta asunnosta käsin henkilön on helpompi lähteä esimerkiksi korjaamaan muita elämän ongelma-alueita. (Asunto ensin i.a.)

Nykyisessä palvelujärjestelmässä noudatetaan pääsääntöisesti niin kutsuttua portaittaista asuttamismallia (Asunto ensin i.a.). Sosiaalihuollon asunnottomien asumisjärjestelmä rakentuu asuttamismallille, jossa asunnoton asiakas osoittaa kyvykkyytensä siirtyä asumistasolta toiselle joko osana kuntoutusprosessia tai toimimalla muuten yhdessä laadittujen tavoitteiden mukaisesti. Asteittainen tai porrasmalliajattelu on ollut yleisesti käytössä Pohjoismaissa. (Tainio 2009, 22–23.) Palvelujärjestelmän portailta voidaan pudota useaan otteeseen yksilön puutteellisista kyvyistä, taidoista ja motivaatiosta sekä palvelujärjestelmän sisäisistä katkoksista johtuen. Monissa tapauksissa pudotus on kirjaimellisesti suoraan kadulle. Portaittainen järjestelmä toimii motivoituneiden ihmisten tapauksissa, mutta miten turvataan asunto niille, jotka eivät sitoudu palveluihin. (Asunto ensin i.a.)

Asunto ensin -periaate lähtee vastakkaisesta asetelmasta liikkeelle. Periaatteen mukaan asunto on ensimmäinen lähtökohta ja perusedellytys sosiaalisen kuntoutumisprosessin käynnistämiseksi ja onnistumiselle. Mallissa yksilön asuminen turvataan tarvittaessa tukipalveluin. Tarvittavat sosiaalisen kuntoutumisen prosessit käynnistetään, kun asuminen on vakiintunut. (Asunto ensin i.a.)

Asunto ensin -mallin mielekkyyttä voidaan myös inhimillisen kärsimyksen vähentämisen ja hyvinvointiyhteiskunnan perustehtäviin kuulumisen ohella perustella taloudellisin syin. Kaduilla eläessään pitkäaikaisasunnottomat kuormittavat

suuresta määrin muun muassa terveydenhuollon ja päihdehuollon erityispalveluita. Palveluihin hakeudutaan erityisesti talvisin ja usein ainoastaan yöpaikan saamisen vuoksi. (Nimi ovesa -hankesuunnitelma 2010, 5.)

Asunto ensin -periaatteesta voidaan olla montaa mieltä. Toisaalta voidaan ajatella, että malli, jossa asiakas itse joutuu esimerkiksi omia elintapojaan muuttamalla ansaitsemaan itselleen asunnon, kannustaa asiakasta muutokseen. Asunnon menettäminen ja asunnottomaksi jääminen on ikään kuin pelote, joka pakottaa asiakkaan miettimään omaa käytöstään ja sitä, millä tavalla hän paremmin voisi noudattaa asumispalvelun asettamia normeja. Jos henkilö sitten saakin itselleen Asunto ensin -periaatteen mukaan asunnon ilman minkäänlaista työtä, hänellä ei välttämättä ole elämässään muita kannustimia, jotka motivoisivat häntä muutokseen ja siihen, että hän jonain päivänä kykenisi asumaan itsenäisesti.

Toisaalta ei ole hyvinvointiyhteiskunnassa sopivaa, että ihmiselle ei jätettäisi muuta vaihtoehtoa, kuin kadulla nukkuminen. Asunnottomuus voi jollekin henkilölle olla suuri kynnyksen omassa elämässä. Oman elämäntilanteen muuttamiseen ei riitä energiaa, kun kaikki aika menee selviytymiseen ja asunnon etsimiseen. Tällaisille henkilöille oma asunto on se paikka, josta käsin muitakin elämän ongelma-alueita lähdetään korjaamaan. On myös totta, että kaikki ihmiset eivät kykene täyttämään niitä normeja, jotka suomalainen yhteiskunta asettaa asumiselle. Henkilö voi olla esimerkiksi niin väkivaltainen tai päihderiippuvainen, ettei hän kykene tulemaan toimeen naapureidensa kanssa tai hoitamaan vuokramaksuaan ajallaan. Tällaiset henkilöt tarvitsevat lähtökohtaisesti ensin katon päänsä päälle ja hoitokontaktin, jonka kautta vähitellen mahdollinen kuntoutuminen voidaan aloittaa. Jotkut tällaisessa tilanteessa elävät ihmiset eivät välttämättä edes koe tarvitsevansa minkäänlaista apua. He vain tarvitsevat paikan, jossa he voivat elää elämäänsä lämpimässä. Ei ole oikein, että tällaisten ihmisten täytyy valita joko kadun tai vankilan väliltä. On tärkeää, että on olemassa muitakin vaihtoehtoja.

2.6 Nimi ovesa -hanke

Nimi ovesa -hankkeen työryhmä on soveltanut Asunto ensin -periaatetta ja muokannut ne suomalaiseen yhteiskuntaan ja palvelujärjestelmään soveltuviksi. (Nimi ovesa -hanke i.a. a). Viime vuosina myös Suomessa on perustettu joitakin Asunto ensin -periaatteen mukaan toimivia asumisyksiköitä. Näitä ovat Helsingissä Ruusulankadun asumisyksikkö ja Hietaniemenkadun palvelukeskus. Helsingin Diakonissalaitos on myös ollut mukana hankkeessa. Näissä yksiköissä on kyetty auttamaan usein pitkään kaduilla epäinhimillisissä olosuhteissa eläneitä moniongelmaisia pitkäaikaisasunnottomia. (Nimi sa -hankesuunnitelma 2010, 22–23.)

Nimi ovesa on vuosina 2010–2012 toteutettu asunnottomien palveluiden kehittämishanke, joka oli Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskuksen rahoittama. Hanke päättyi heinäkuussa 2012. Hankkeen päämääränä on ollut kehittää siihen osallistuvien kumppaneiden palvelujärjestelmissä asunto ensin -periaatteella toimivia palveluita, joiden tarkoitus on asunnottomuuden vähentäminen ja ennaltaehkäiseminen. Hankkeeseen osallistuivat Espoon, Helsingin, Tampereen ja Vantaan kaupungit sekä Helsingin Diakonissalaitos, Silta- valmennusyhdistys ja Vailla vakinaista asuntoa ry. (Nimi ovesa -hanke i.a. b.) Ruusulankatu 10:n kiinteistöhanke on myös osa Helsingin kaupungin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa ja Nimi ovesa –hanketta.

Asiakaslähtöisyys on ollut Nimi ovesa -hankkeen ydin. Hankkeen lähtökohtana on ollut uudenlaisen ja entistä paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavan palvelujärjestelmän luominen. Asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen on pyritty hankkeessa toteuttamaan systemaattisella asiakkaiden kokemustiedon hyödyntämisellä. Hankkeen kehittäjäverkoston kaikkiin ryhmiin on rekrytoitu kunkin hankkeen kohderyhmästä kokemusasiiantuntijoita juuri niistä palveluyksiköistä, joissa kehittämistyötä tehdään. (Nimi ovesa -hankesuunnitelma 2010, 37.) Tämänkin tutkimuksen tarkoituksena on Nimi ovesa -hankkeen mukaisesti ottaa huomioon asiakkaiden kokemukset uudesta asumispalveluyksiköstä.

3 TUETUN ASUMISEN MUODOT

Tukiasunnot ovat sosiaalitoimen tai yksityisen palvelujen tuottajan omistamia tai käytössä olevia asuntoja. Ne on tarkoitettu henkilöille, jotka tarvitsevat tilapäistä tai pitkäaikaista tukea ja osa heistä siirtyy myöhemmin itsenäiseen asumiseen. Joissain tapauksissa tuettu asuminen voi olla pysyvääkin. (Heinonen 1997, 4.) Tuettu-, tehostetusti tuettu- ja palveluasuminen on tarkoitettu ihmisille, jotka tarvitsevat enemmän tukea asumiseen kuin mitä tavalliseen asuntoon voidaan tarjota tai järjestää (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011). Tukiasuminen on keino antaa tilapäistä, itsenäiseen asumiseen valmentavaa tukea ihmisille, joiden asuminen ei muilla keinoin onnistu. Hyvin paljon apua ja pitkäaikaista huolenpitoa tarvitseville ihmisille palveluasuminen voi tarjota vaihtoehdon laitoshoidolle. Asumispalveluiden itsetarkoitus ei ole asuntojen hankkiminen sosiaalitoimen käyttöön, vaan yksilöllisten palvelujen antaminen tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. (Ellisaari 1990, 7, 32.)

Tuki- sekä palveluasumista saavat esimerkiksi ikäihmiset, vammaiset, kehitysvammaiset, päihde- ja mielenterveyskuntoutujat. Tuki- ja palveluasumista tuottavat kunnat, järjestöt ja yksityiset yrittäjät. Kuntien tarjoamaan palveluasumiseen haetaan kunnan vanhus-, vammais-, mielenterveys- tai päihdepalveluiden kautta. Palveluista maksetaan kunnan tai muun asumispalvelun järjestäjän hinnoittelun mukaan. Yleensä asumisesta peritään erikseen vuokrasopimuksen mukaisesti vuokraa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011.)

3.1 Tuettu asuminen lainsäädännössä

Sosiaalitoimen peruslähtökohta on tukea omassa kodissa asumista niin pitkään ja niin monin keinoin kuin mahdollista. Sosiaalihuoltolaki (1982/710) vaatii, että sosiaalihuolto toteutettaisiin ensisijassa ”sellaisin toimintamuodoin, jotka mahdollistavat itsenäisen asumisen sekä luovat taloudelliset ja muut edellytykset selviytyä omatoimisesti päivittäisistä toiminnoista”. Asunnottomien asumisjärjestelmä jakautuu kahteen ryhmään, asunnottomille tarkoitettuihin asuntoloihin ja asumispalveluihin. Asuntolatoimintaa säätelee Laki majoitus ja ravitsemisliik-

keistä (2006/308), ja sen ylin valvova viranomainen on kauppa ja teollisuusministeriö. Lain mukaan asuntola on toimiva majoitusliike, jonka tarkoituksena on yösjän antaminen etupäässä joukkomajoituksen muodossa. Asuntola-asumisen tulisi rajoittua tilapäiseen asumiseen. (Tainio 2009, 23–24.)

Asumispalveluita säätelee Sosiaalihuoltolaki (1982/710) ja sen ylin valvova elin on sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalihuoltolain 23 § mukaan ”asumispalveluja annetaan henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee apua ja tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä”. Sosiaalihuoltolain mukaan kunnan järjestämisen vastuulla olevat asumispalvelut jaetaan palvelu- ja tukiasumiseen. Asumispalvelut tähtäävät siihen, että asiakkaat voisivat jossain vaiheessa asua itsenäisesti. Ajatus pohjaa Suomen lainsäädäntöön, jossa palveluiden tavoitteeksi asetetaan itsenäinen asuminen. (Tainio 2009, 23.)

Asumispalveluja järjestetään palveluasunnoissa ja tukiasunnoissa, joissa henkilön itsenäistä asumista tai siirtymistä itsenäiseen asumiseen tuetaan sosiaalityöllä ja muilla sosiaalipalveluilla. (Sosiaalihuoltoasetus 607/1983)

Tukiasumisen järjestämisen perustana on sosiaalihuoltolain ja -asetuksen lisäksi sosiaalihuollon erityislainsäädäntö muun muassa päihdehuolto (1989/41) ja mielenterveyslaki (1990/1116) sekä laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta (1992/733). Jälkimmäisessä määritellään tukiasumisen järjestämisvelvollisuus siten, että kunta joko hoitaa toiminnan itse, sopimuksin yhdessä muun kunnan taikka muiden kuntien kanssa, olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntainliitossa tai hankkimalla palveluja muualta. Näin ollen suomalaisessa yhteiskunnassa kunnilla on viimekädessä päävastuu asuntokysymyksissä. Valtio säättää lait ja jakaa varoja kunnille eri tarkoituksiin. Keskushallinto antaa kunnille täytäntöönpano-ohjeita, jos näkee sen tarpeelliseksi. Kuntien vastuu sosiaalipoliittisissa ja palveluiden tuottamiseen liittyvissä kysymyksissä on suuri. (Kärkkäinen, Hannikainen & Heikkilä 1998, 13.)

3.2 Kuntouttava vaikutus

Nykyisin on yhä enemmän vallannut alaa ajatus, että melkein kaikki asunto ensin -periaatteen mukainen asuminen on kuntouttavaa tai kuntoutumismahdollisuuksia tarjoavaa. Kuntoutuksen tai kuntouttavan työotteen ensisijainen ja riittävä tavoite on asumisen turvaaminen. Asunto ensin -periaatteen mukaan kuntouttava asuminen voi olla tavoitteellista. Kuntouttava työote tarkoittaa asumisvalmiuksien vahvistamista ja elämänhallinnan sekä yhteiskuntaan integroitumisen tukemista. Tämä toteutetaan yksilöllisenä ja yhteisöllisenä tukena, monimuotoisena toiminnallisuutena sekä työhön ja opintoihin tukemisena. Palveluohjauksellinen työote on yksi kuntouttavan asumisen tärkeä ulottuvuus. Asukasta autetaan esimerkiksi pääsemään päihderiippuvuudesta huolimatta psykiatrisen hoidon piiriin. Asumisen turvaamista on vaikea erottaa muille elämänalueille kohdistuvasta kuntouttavasta työotteesta. (Asunto ensin i.a.)

Tukiasunnon tarkoitus on tarjota asunnon lisäksi mahdollisuus käsitellä työntekijöiden kanssa asumiseen ja muuhun elämiseen liittyviä vaikeuksia. Ajatuksena on yhdistää tuki ja kontrolli siten, että ulkoinen kontrolli vähitellen sisäistyy itsekontrolliksi. Tukiasumisen hyödyntäminen edellyttää, että asukas pystyy ainakin jossain määrin luottamaan työntekijään ja hyväksymään itseensä kohdistuvan kontrollin. Kontrollin määrä vaihtelee eri asumispalveluyksiköissä. Asianosainäkökulman huomioon ottaminen tukiasumismuotojen kehittämisessä on tärkeää, mikäli tuella halutaan vahvistaa asukkaiden itsekunnioitusta, kykyä itsenäisiin ja vastuullisiin valintoihin sekä aktiivista osallisuutta yhteiskuntaan. (Granfelt 2003, 35.)

Nimi ovesa -hanketta toteutettaessa haastateltiin asunnottomuuden kokeneita henkilöitä. He toimivat hankkeessa niin sanottuina kokemusasiantuntijoina. Kokemusasiantuntijat ovat Vailla vakinaista asuntoa ry:seen kuuluvia entisiä tai nykyisiä asunnottomia ja hankekumppaneiden omista palveluista mukaan rekrytoituja eri asiakasryhmien edustajia. Heiltä saatua tietoa hyödynnettiin hankkeen aikana palveluiden asiakaslähtöisyyden kehittämisessä. Kokemusasiantuntijoiden haastatteluissa ilmeni, että suurin osa haastatelluista oli tyytyväisiä nykyiseen asumiseensa. He saivat mielestään päättää asioistaan riittävästi.

Tarjottuja palveluita pidettiin pääsääntöisesti hyvinä, vaikka kaikki eivät itse kokeneet niitä enää tarvitsevana. (Asunto ensin i.a.)

Tuettu asuminen herättää monenlaisia mielipiteitä. Vaikka tukiasumisen alkupe- räisenä tarkoituksena on toimia väylänä ”normaaleille” asuntomarkkinoille, se saattaa toimia juuri päinvastoin. Tukiasumisen voidaan ajatella toimivan ikään kuin testinä siitä, joutuuko asukas ulos asuntomarkkinoilta vai ei. Erityisryhmien sisälle voi syntyä erityisryhmien erityisryhmät, joiden asuttaminen olemassa olevien toimintamallien ja voimavarojen avulla on vaikeaa. Tähän ryhmään kuu- luvat esimerkiksi väkivaltaiset ja sopeutumattomat asukkaat, jotka saattavat olla moniongelmaisia tai huumeiden käyttäjiä. (Poteri 1997, 13.)

Juha Kääriäinen puhuu myös vankien rikosuraa käsittelevässä väitöskirjassaan tuetusta asumisesta. Hänen mukaansa yhteiskunnassamme on olemassa sel- lainen asumisen rakenne, joka toimiakseen edellyttää sisäistettyä itsekontrollia eli ihmisten halua ja kykyä asua itsenäisesti ja vapaasti omien seinensä ja jul- kisivunsa takana. Kääriäisen näkemyksen mukaan asumispalvelut ovat siirtä- neet sosiaalisen kontrollin muulta yhteiskunnalta, kuten isännöitsijöiltä, talon- miehiltä ja naapureilta sosiaalityöntekijöille. Sosiaalitoimi siis pitää osaltaan huolen siitä, että se asumisen tapa, jota pidämme yhteiskunnassamme pääasi- assa toivottavana, ei alistuisi häiriöille. (Kääriäinen 1994, 223.)

Riitta Granfelt on eräässä tutkimuksessaan haastatellut vapautuvia vankeja ja tutkinut heidän kokemuksiaan tuetusta asumisesta. Tutkimuksessa ilmeni, että vapautuvat vangit kokivat tukiasumisen hyvänä vaihtoehtona, mutta halusivat mieluummin mahdollisuuden asua yksin solukämpänmuotoisen tukiasumisen sijaan. Syitä tähän oli monenlaisia. Haastateltavat eivät kokeneet haluavansa asua yhdessä vieraiden ihmisten kanssa, joita eivät itse olleet valinneet seurak- seen. Vankilan jälkeen haastateltavat kokivat syvää yksinäisyyden ja oman rau- han kaipuuta. Oma raittiuden ja elämäntavanmuutoksen ylläpitäminen koettiin vaikeaksi, jos asuinkavereilla olisi tapana käyttää päihteitä. Soluasumisen ja yhteisöasumisen onnistumisen edellytykset kuitenkin paranevat, jos asukkaat jakavat yhteisen ajattelumallin. Esimerkkinä tällaisesta ajattelumallista on esi-

merkiksi 12 askeleen periaatteelle nojaavat AA- ja NA-ideologiat, joiden päämääränä on absoluuttinen päihteistä pidättäytyminen. (Granfelt 2003, 34.)

3.3 Tuettu asuminen ja päihteiden käyttö

Tukiasunnontarpeen taustalla on usein alkoholin ja muiden päihteiden ongelmakäyttöä. Eri tukiasunnoissa on erilaisia käytäntöjä päihteidenkäytön suhteen. (Heinonen 1997, 22.) Ruusulankadun asumisyksikössä päihteiden käyttö on sallittua asukkaan omassa huoneistossa, mikäli siitä ei aiheudu yleistä häiriötä. Päihteiden käyttö yleisissä tiloissa on kielletty. (Sininauhasäätiö 2012.)

Asunnon saamisen ja olosuhteiden paranemisen seurauksena päihteiden käyttö saattaa vähentyä joidenkin asukkaiden kohdalla. Varsinkin kun ei tarvitse uhmata sääntöjä, vaan voi itse valita raittiuden ja päihteidenkäytön välillä. (Heinonen 1997, 22.) Hannele Tainio on pääkaupunkiseudun asunnottomuutta tutkiessaan tehnyt kyselyitä myös eri asumisyksiköiden työntekijöille. Kyselyissä työntekijät nostivat keskeiseksi asumista vaikeuttavaksi tekijäksi asukkaiden hallitsemattoman päihteiden käytön. (Tainio 2009, 131.)

Osassa päihdehuollon asumispalveluista täyden päihteettömyyden vaatimus vaikuttaa perustellulta silloin, kun yksikön tehtävä on kuntouttaa irti päihteistä ja tukea päihteettömyyttä. Tarvitaan myös asuntoloita, joissa alkoholin käytön tulee olla hallittua ja kontrolloitua muiden asukkaiden asumisviihtyvyyden ja turvallisuuden vuoksi. Päihteettömyys yleisenä asuntoloissa asumisen ehtona herättää kuitenkin monenlaisia mielipiteitä. Alkoholi on laillinen päihde, eikä kaikilla alkoholia käyttävillä asunnottomilla ole päihdeongelmaa. Asunnottoman kannalta sisäänpääsyn epääminen päihtymyksen vuoksi on ongelmallista. Pääkaupunkiseudun kunnissa ei ole katkaisupaikkaa, johon pääsisi sisälle ympäri vuorokauden ja ensisuojat sijaitsevat kaupunkien laidoilla. Helsingissä ensisuoja sijaitsee Herttoniemessä, jonne matkustaminen päihtyneenä ja rahattomana on vaikeaa etenkin yöaikaan. (Tainio 2009, 132–133.)

Päihteiden käytön salliminen asumisyksikössä voi myös aiheuttaa omanlaisiaan ongelmia. Näissä asumisyksiköissä päihteettömänä pysyminen edellyttää suurta itsekuria ja lähes ylivoimaisia kieltäymyksiä vakavasti päihdeongelmaiselta henkilöltä. (Tainio 2009, 134.) Erkkilän ja Stenius-Ayoaden tekemä tutkimus pääkaupunkiseudun asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaille osoittaa, että asunnottomilla on tarvetta, niin päihteiden käytön salliville kuin kieltävillekin asumispalveluille. Monet näkivät jonkinlaisen kontrollin hyvänä asiana päihteidenkäytön sallivissa asumispalveluissa. Päihteiden käytön kieltäviltä asumispalveluilta toivottiin vuorostaan joustavuutta niin, ettei retkahtamisesta joutuisi heti ulos. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 117–118.)

4 DIAKONIA ASUNNOTTOMIEN TUKENA

4.1 Diakonia ja Asunnottomuus

Diakonian tehtävä on suunnata resurssejaan sinne, missä avun tarve on kulloinkin suurinta ja minne muu apu ei yllä. Asunnottomuuden yleistyttyä Suomessa toisen maailmansodan jälkeen uskonnolliset yhteisöt ja vapaaehtoisorganisaatiot puuttuivat ongelmaan pitämällä yllä yömajoja. Jotkut asukkaista viettivät yömajoissa pitkiäkin aikoja, jopa kymmeniä vuosia. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 116, 129.)

Kristilliset järjestöt olivat 1970-luvun lopulla alkaneet tehdä yhteistyötä. Sininauhaliittoa pyydettiin muuttamaan sääntönsä ja toiminta-ajatuksensa niin, että siitä saattoi muodostua vuonna 1983 kristillisten päihdejärjestöjen keskusliitto. 1980-luvulla asunto-ongelmaan pyrittiin niin kristillisten järjestöjen kuin muidenkin toimijoiden, erityisesti Y-säätiön, toimesta vastaamaan tukiasuntotoiminnalla. Kristilliset järjestöt lakkauttivat useita suuria asuntoloita ja siirtyivät enemmän palvelu- ja tukiasuntotoimintaan. Katulähetysliiton jäsenyhteisöt hankkivat tukiasuntoja eritoten vankilasta vapautuneille. (Niemelä 1999, 164.) Monet kristilliset järjestöt toimivat vielä tänäkin päivänä Suomessa asunnottomuuden vähentämiseksi. Y-säätiö esimerkiksi ostaa yksittäisiä huoneistoja asunto-osakeyhtiöstä ja rakennuttaa vuokrataloja eri puolille Suomea. Säätiö jälleenvuokraa asuinhuoneistoja kuntien, seurakuntien ja muiden yhteisöjen käyttöön. Joidenkin asuntojen vuokraamisesta säätiö vastaa itse. (Y-säätiö i.a.)

Asunnottomuus on vielä tänäkin päivänä yksi diakoniatyön haasteista. Vuonna 2007 diakoniajohtajille tehtiin kysely, jossa he arvioivat asunnottomuuden liittyvän ennen muuta yksinäisten miesten syrjäytymiseen. Diakoniajohtajille suunnatussa kyselyssä ilmeni myös, että asunnottomuuden syynä pidetään työttömyyden, päihdeongelmien, sosiaalisten ongelmien ja kehon terveyden kierrettä. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 131.)

Kysely osoitti myös, että diakoniatyö paikkaa viimesijaisia asuntopalveluita esimerkiksi maksamalla vuokratästejä. Muutamien seurakuntien diakoniatyöstä kerrottiin, että he pyrkivät välttämään vuokratästeissä avustamista, koska ensisijaisesti yhteiskunnan tulisi huolehtia asumiseen kuuluvista asioista. Äärimmäisissä tilanteissa osa näistäkin seurakunnista kuitenkin myöntää apua vuokratästien hoitamiseen. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 131.)

Diakonijohdajien mukaan seurakuntien diakoniatyöllä on äärimmäisen tärkeä rooli pitkäaikaistyöttömien ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien asunnottomien tukemisessa. Parasta tukea heidän mukaansa on sellaisen yhteisöllisyyden rakentaminen, joka rohkaisee asunnottomia ottamaan vastuuta paitsi itsestään myös samassa tilanteessa olevista lähimmäisistään. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 131.)

Nykyään jotkin seurakunnat omistavat asuntoja, joihin ne voivat majoittaa apua tarvitsevia asunnottomia. Esimerkiksi Vantaan seurakuntien yhteisessä diakoniatyössä tehdään asuntotyötä. Niin sanotussa diakonia-asuntokäytössä Vantaan seurakunnilla on yhteensä 71 pientä vuokra-asuntoa, joita vuokrataan asunnottomille vantaalaisille. Vuosittain diakonia-asuntoja vapautuu uusille asukkaille vajaat kymmenen. Asuminen diakonia-asunnoissa edellyttää kuitenkin kykyä itsenäiseen asumiseen. (Jännti & Miettinen 2007.)

Myös monet kristilliset säätiöt tukevat omalta osaltaan asunnottomien asioita. Tällainen säätiö on esimerkiksi vuonna 2004 perustettu Martinus-säätiö. Säätiö on Tampereen evankelis-luterilaisen seurakuntayhtymän hallinnoima diakoniasäätiö. Vuonna 2011 Martinus-säätiön omistama Martinuskoti valmistui Tampereelle. Martinuskoti kuuluu Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen asunnottomuuden poistamisohjelmaan ja ARA onkin yksi hankkeen rahoittajista. Martinuskoti tarjoaa asumispalveluita päihde- ja mielenterveyskuntoutujille. (Martinus-säätiö i.a.)

4.2 Ruoka-apu

Ruusulankadun asumisyksikössä toimii yksityinen vapaaehtoistyöntekijä, joka kiertää elintarvikeliikkeitä ja toimittaa Ruusulankadun asumispalveluyksikön asukkaille ruokaa kauppojen ylijäämävarastosta. Muunlaisia suhteita lähiympäristön elintarvikejakeluihin asumisyksiköllä ei vielä ole. (Viskari 2013.) Monet tahot jakavat Suomessa ruoka-apua, ja merkittävin yksittäinen toimija on Suomen evankelis-luterilainen kirkko (Hiilamo, Pesola & Tirri 2008, 115). Edellinen 1980-luvun lopulla käynnistynyt lama toi Suomeen keskustelun nälästä. Tampereella aloitettiin työttömien ruokailut vuonna 1992 ja ensimmäinen ruokapankki sinne perustettiin 1995. Vähitellen muutkin seurakunnat alkoivat pohtia ruokapankkien perustamista pystyäkseen entistä välittömämmin avustamaan köyhyydestä ja puutteesta kärsiviä ihmisiä. Elintarvikejakelu onkin useiden vuosikymmenten ajan ollut osa kirkon diakoniatyötä. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 77.)

Kirkon sisäisessä keskustelussa ruokapankkitoiminnan ongelmana pidettiin sitä, että se antaa mahdollisuuden entisestään vähentää kunnallisen sosiaalityön voimavaroja. Viimesijaisen turvan antaminen on perustuslain mukaan julkisen vallan tehtävä. Ruokapankkitoiminnan pelättiin siirtävän osan tästä vastuusta kenties pitkäksikin aikaa kirkolle ja muille ruoka-apua myöntäville tahoille. Ruokapankkitoiminnan taustalla oli pyrkimys vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Ruokapankit olivat vakava yhteiskunnallinen varoitushuuto köyhyys- ja syrjäytymisongelman kasvamisessa. Toiminnan tarkoituksena oli hidastaa syrjäytymiskehitystä ja tukea ihmisiä löytämään itselleen selviytymiskeinoja. (Hiilamo, Pesola & Tirri 2008, 116–117.)

Suomen EU-jäsenyys vuoden 1995 alussa mahdollisti viljan, rasvan ja lihan saannin EU:n ylijäämävarastosta. Vuonna 1995 Kirkkohallituksen diakonian ja yhteiskuntatyön yksikkö sekä Kirkkopalvelut ry sopivat, että Kirkkopalvelut ry ottaa hoitaakseen EU-ruoka-avun koordinoinnin. Seurakunnat lähtivät jakamaan EU-ruokaa vaihtelevalla innolla. Kaikkein aktiivisimpia ruuan jakamisessa olivat Helsingin hiippakunnan seurakunnat, joista yli puolet oli aloittanut EU-ruuan jakamisen vuoden 1997 loppuun mennessä. Ruuan jakelun lisäksi monissa

seurakunnissa järjestetään yhteisruokailuja, joihin ihmiset voivat tulla syömään edullista ja ravitsevaa ruokaa sekä tapaamaan toisiaan. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 77–79.)

Seurakuntien ruoka-avussa on monia eri muotoja ja suuria alueellisia eroja, jotka johtuvat seurakuntien itsenäisistä toimintatavoista. Jokainen seurakunta päättää itsenäisesti, miten se järjestää ruoka-avun alueellaan tai on järjestämättä sitä. Seurakuntien ruoka-apu tänä päivänä koostuu karkeasti määriteltynä kolmesta eri osasta. Nämä ovat EU-ruoka-avulla, lahjoitusruualla sekä seurakunnan varoilla ostetulla ruualla pyörivät elintarvikejaketut. (Hiilamo, Pesola & Tirri 2008, 117.)

4.3 Kristillinen päihdetyö

Päihdeongelmat ovat tutkimusten mukaan useissa tapauksissa asunnottomuuden taustalla (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 14). Kristillistä päihdehuoltoa on Suomessa ollut eriytyneenä työmuotona jo yli sadan vuoden ajan (Lappalainen 2005, 18). Myös diakoniatyö voi olla tukemassa asunnottomia muutenkin kuin taloudellisesti ja asumismahdollisuuksia tarjoamalla. Elämäntilanteesta riippuen diakoniatyö voi antaa asunnottomille ihmisille sielunhoidollista tukea sekä esimerkiksi keskusteluapua yksilö- tai ryhmäkeskustelujen muodossa. Sielunhoidon ja keskustelun sisällöt nousevat usein asiakkaan elämänhistoriasta. Jokainen asiakaskohtaaminen on yksilöllinen ja työ on auttamista arjen kipeissä ja arkaluontoisissa kysymyksissä. Vuonna 2009 diakoniatyöntekijän luokse hakeutuneista henkilöistä 6,4 % kaipasi apua päihteisiin tai muihin riippuvuuksiin liittyviin ongelmiin (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 68–69, 98).

Kristillisen päihdetyön lähtökohtana on ihmisen arvon ja sen ainutkertaisuuden arvostaminen. Työn tarkoitus on auttaa ihmistä etsimään omaan elämäänsä mielekkyyttä ja tarkoitusta, ratkaista syyllisyyden ongelma sekä vapauttaa syyllisyyden taakasta. Kirkon rooli päihdehaittojen ehkäisyssä ja hoidossa on pitää esillä armon sanomaa ja näkökulmaa toivosta kaikissa olosuhteissa. Armon ja

toivon kautta yksilöt ja yhteisöt voivat tulla tietoisiksi voimavaroistaan, mahdollisuuksistaan ja vastuustaan. Kirkon ehkäisevän päihdetyön tärkein tehtävä on auttaa ihmisiä ja yhteisöjä arjessa selviytymisessä ja edesauttaa päihteetöntä elämää edistävien rakenteiden syntymistä. Valtakunnan tasolla tärkeää on se, miten kirkko osallistuu päihdepoliittiseen keskusteluun. (Aahos, Alstela, Hiilamo, Ikkala, Inkinen, Laine, Lusikka, Mikkola, Silander, Sulkko, Tonteri, Tuomola & Varamäki 2005, 6–8.)

Kristillisessä työssä päihdeongelmista irti pääsemisen lisäksi tärkeää on myös julistus ja sielunhoito, jotka tähtäävät ihmisen kokonaisvaltaiseen uudistumiseen. Elämänmuutoksen ja uudistumisen myötä myös alkoholiongelma voi ratketa. Uskonnollinen tyhjiö, joka ennen täytettiin alkoholilla, täytetään näin hengellisellä elämällä. Julistuksen, palvelun ja yhteyden kokonaisuutta on toteutettu eri tavoin kristillisessä päihdehuollossa. (Lappalainen 2005, 18.)

Vuonna 1999 evankelisluterilaisten seurakuntien päihdetyössä oli noin sata pää- tai sivutoimista päihde- ja kriminaalityöntekijää. Muut diakonit sekä muu seurakuntien henkilöstä kohtaa päihdeongelmaisia oman työnsä kautta. Vuonna 1997 päihdetyön ryhmiä oli evankelisluterilaisen kirkon toimintatilastojen mukaan seurakunnissa 212 ja niissä oli yhteensä 1956 osanottajaa. Sininauhaliiton jäsenyhteisöt ylläpitävät avoimuollollisia palveluita. Näitä palveluita ovat esimerkiksi päiväkeskukset, kontaktikodit, teetuvat, nuorisokahvilat, toipumisryhmät sekä päihdekuntoutuskurssit. Vuonna 1998 kaikkiaan kristillisillä järjestöillä oli työssä 1312 henkilöä, joista 745 oli vapaaehtoisia, 357 palkattuja, 149 työllistettyjä ja 62 harjoittelija- tai oppisopimussuhteella. (Niemelä 1999, 166–167.)

5 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

5.1 Sininauhaliitto ry

Sininauhaliitto ry on kristillistä päihdetyötä tekevien järjestöjen keskusliitto, jolla on lähes 300 yksikköä eri puolella Suomea. Sininen nauha muistuttaa vastuullisuudesta ja siitä, ettei päihdeongelma ole vain yksilön oma asia vaan vastuu siitä kuuluu kaikille: yhteisöille, yrityksille ja yhteiskunnalle. Sininauhaliitto on myös osa kansainvälistä organisaatiota International Federation of the Blue Cross, johon kuuluu 40 järjestöä. Ne toimivat pääasiassa Afrikassa, Euroopassa, Brasiliassa ja Intiassa. (Sininauhaliitto 2008.)

Sininauhaliitto palvelee diakoniselta arvopohjalta jäsenyhteisöjään, kristillisiä kirkkoja sekä seurakuntia ja tekee yhteistyötä yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. Sininauhaliiton toiminta-alueina ovat ehkäisevä päihdetyö, päihdehaittojen ja syrjäytymisen vähentäminen sekä toipuminen riippuvuuksista. Tällä hetkellä Sininauhaliittoon kuuluu noin 100 jäsenyhteisöä. Liiton kautta jäsenyhteisöt ovat verkostoituneet keskenään ja niiden monimuotoinen osaaminen on yhteisessä käytössä. Sininauhaliiton jäsenjärjestöt ovat Suomen toiseksi suurin päihdepalvelujen tuottaja. (Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. a.)

Sininauhaliitto sai alkunsa 1800-luvulla Yhdysvalloissa. Francis Murphy ryhtyi tekemään päihdetyötä päihdeongelmaisten parissa vapauduttuaan itse vankilasta, jonne hän joutui alkoholin väärinkäytön seurauksena. Sinisestä nauhasta tuli päihdeettömyyden tuntomerkki. Liike levisi Murphyn työn seurauksena Eurooppaan ja muualle englanninkieliseen maailmaan. Sininauha-aate levisi Suomeen 1880-luvulla. Varsinainen Sininauhaliitto perustettiin kuitenkin vasta vuonna 1936. (Sininauhaliitto i.a. a.)

Kristilliset järjestöt tekivät Suomessa 1970-luvun loppupuolella hyvin vähän yhteistyötä. Päihdehuoltojärjestöt perustivat yhteistyötoimikunnan, jonka tehtävä oli etsiä keinoja yhteistyön tiivistämiseksi. Yhteistyötoimintakunta pyysi Sininau-

haliittoa uudistamaan sääntönsä ja toiminta-ajatuksensa niin, että siitä muodostui vuonna 1983 kristillisten päihdejärjestöjen keskusliitto. (Niemelä 1999, 164.)

5.2 Sininauha-asunnot

Sininauha-asunnot on vuonna 1957 perustettu yleishyödyllinen ja kristillisellä arvopohjalla toimiva säätiö. Säätiön alkuperäinen nimi oli Raittiuskotisäätiö, ja se perustettiin lahjoitusvaroin. Vuonna 1995 nimi vaihdettiin Sininauhasäätiöksi. Säätiön säännöt uudistettiin vuonna 2004 ja se liitettiin tiiviimmin Sininauhaliitto ry:n yhteyteen. Uusi nimi Sininauha-asunnot tuli voimaan vuonna 2012. Sininauha-asuntojen työn kohderyhmänä ovat päihdeiden ongelmakäytöstä kärsivät, syrjäytyneet ja syrjäytymisuhan alla olevat ihmiset. (Sininauha-asunnot 2012 a.) Kristilliset arvot näkyvät työssä ihmisarvon tunnustamisena ja kaikkien ihmisten hyväksymisenä tasavertaisina Jumalan luomuksina ja lähimmäisen rakkauteen perustuvana välittämisenä (Sininauha-asunnot 2012 b).

Sininauha-asunnot on erikoistunut päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien ja kuntoutuvien asumislähtöisiin palveluihin. Säätiö tekee tiivistä yhteistyötä muiden alan toimijoiden, ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa. Se haluaa aktiivisesti olla ohjaamassa asukkaitaan päihde- ja mielenterveyspalveluiden piiriin. Lisäksi sen tavoitteena on vaikuttaa päihde- ja mielenterveyspalveluiden kehittämiseen ja vahvistamiseen sekä mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien ihmisten yhteiskunnallisen aseman parantamiseen. (Sininauha-asunnot 2012 c.)

Sininauha-asuntojen keskeinen tavoite on poistaa niiden henkilöiden asunnottomuutta, joilta täysin itsenäinen asuminen ilman tukea ei onnistu. Tavoitteena on kehittää pysyviä asumismuotoja sen sijaan, että asunnottomia siirrettäisiin jatkuvasti paikasta toiseen. (Sininauhaliitto i.a. c.) Säätiön sääntöjen mukaan Sininauha-asuntojen tarkoituksena on asumispalveluissa ja päihdehoitoyksiköissä annettavan kasvatuksen ja hoivan kautta tukea asiakkaitaan täyttämään

paikkansa yhteiskunnassa ”juomatavasta vapautuneina, työhaluisina, rehellisinä ja kunniallisina kansalaisina”. (Sininauha-asunnot 2012 a.)

Säätiö järjestää yhteisiä hankkeita kuntien ja kolmannen sektorin kanssa, harjoittaa omaa rakennustoimintaa ja asuntojen hankintaa sekä luo fyysisiä puitteita kolmannen sektorin toimijoille, jotka tuottavat itse palvelunsa (Sininauhaliitto i.a. c). Lisäksi se tuottaa ja kehittää asumisen tukipalveluita, ylläpitää toimintakeskuksia ja työtoimintaa, konsultoi viranomaisia ja yhteisöjä palveluhankkeissa sekä toteuttaa alaan liittyvää tutkimus ja kehittämistoimintaa (Sininauha-asunnot 2012 a). Sininauha-asuntojen periaatteisiin kuuluu, että asumiseen liitetään mahdollisuus tukeen ja ihmissuhteisiin sekä harrastus-, askartelu- ja muun tekemisen mahdollisuuksia (Sininauhaliitto i.a. c).

Sininauha-asuntojen rahoitus tulee vuokratuloista sekä palvelumaksuista. Asukkaat maksavat vuokran ja kaupunki maksaa palvelumaksuja ostamistaan palveluista. Valtion asuntorahasto myöntää avustuksia asumisyksiköiden investointeihin ja raha-automaattiyhdistys tukee palveluiden kehittämistä ja yksittäisten asuntojen hankintaa. Pieni osa säätiön varoista tulee myös muunlaisen varainhankinnan kautta. (Sininauha-asunnot 2012 d.)

5.3 Ruusulankadun asumispalveluyksikkö

Sininauha-asunnot on keskittynyt vähentämään pääkaupunkiseudun vaikeaa asuntotilannetta. Ruusulankadun asumispalveluyksikössä on tuettua sekä tehostetusti tuettua asumista. Ruusulankadun asumispalveluyksikön henkilökunta palkattiin syyskuussa 2012, ja työ alkoi kolmen viikon koulutuksella, joka sisälsi sekä ulkoista että sisäistä koulusta ja talon kalustamista. Ensimmäiset asukkaat muuttivat koteihinsa 1.10.2012 alkaen. (Markkanen 2012.) Kohderyhmänä asumisyksikössä ovat pääosin 1990- ja 1980-luvulla syntyneet nuoret aikuiset. Sininauha-asuntojen muista asumisyksiköistä Ruusulankadulle vaihtavissa asukkaissa on kuitenkin kohderyhmää vanhempia henkilöitä. (Kivistö 2012.)

Yksikössä toteutetaan Asunto ensin -periaatetta eikä asukkailta edellytetä päih-teettömyyttä. Asumisen tavoitteena on parantaa ja säilyttää asukkaiden toimin-takyky, katkaista asunnottomuuden kierre ja mahdollistaa asukkaan selviytymi-nen yhteiskunnassamme sekä tukea yksilöllisesti jokaista asukasta heidän hen-kilökohtaisissa tavoitteissaan. Ruusulankadun uuteen asumisyksikköön on ra-kennettu 93 asumishuonetta, joista kolme on perheasuntoa. 90 asuntoa on pienasuntoja, joista kuusi on kaksioita. Jokaisessa yksiössä ja kaksiossa perus-varustukseen kuuluu sänky, patja, petivaatteet, liinavaatteet sekä pöytä ja kaksi tuolia. Lisäksi asunnoissa on vaatekaapisto, sälekaihtimet, keittiötila sekä kyl-pyhuone. Asuntojen varustukseen kuuluu myös perusastiasto. (Sininauha-asunnot 2012 e.)

Asukkaiden sisäänkäynnin luona toimii ympärivuorokautinen informaatiopiste, josta asukkaat aina tarvittaessa tavoittavat työntekijän. Informaatiopisteessä pidetään myös kirjaa talon asukkaista. Asukkailla on sähköiset avainrannek-keet, joiden avulla he voivat vapaasti liikkua omaan asuinkerrokseen ja asun-toon sekä monitoimitilaan. Kello 23–07 ulko-ovi on kiinni ja henkilökunta laskee asukkaat sisään. (Kivistö 2012.) Ruusulankadun asumisyksikössä on henkilö-kunta paikalla ympäri vuorokauden opastaen ja tukien asukkaita tarpeen mu-kaan. Työntekijöitä asumisyksikössä on 29. (Sosiaalivirasto 2011). Ruusulan-kadun asumisyksikön henkilökuntaan kuuluu yksikön vastaava ja varavastaava, yksi sairaanhoitaja, 6 palveluohjaajaa – jotka ovat koulutukseltaan sosionomeja – sekä 17 asumisohjaajaa, jotka ovat koulutukseltaan lähihoitajia. Lisäksi talos-sa työskentelee yksi tilahuoltaja ja kaksi ympäristötyöntekijää. (Sininauha-asunnot 2012 e.)

Ruusulankadun asumisyksikön toiminta perustuu asumisen turvaamiseen ym-päriivuorokautisesti tarjottavan tuen, opastuksen sekä palveluohjauksen keinoin. Palveluohjaajat koordinoivat oman kerroksensa asukastyötä toimien asumisoh-jaajien työparina ja asumisohjaajat toimivat asukkaiden omaohjaajina. Sairaan-hoitaja antaa asukkaille ohjausta ja neuvontaa sekä tukee heitä terveydenhuol-lon palveluihin hakeutumisessa. Jokainen asukas tapaa sairaanhoitajan muut-tonsa jälkeen. (Sininauha-asunnot 2012 e.) Palveluohjaajat pyrkivät toimimaan aktiivisesti omissa kerroksissaan organisoiden muun muassa viikoittaiset ker-

rospalaverit sekä seuraten vuokranmaksun toteutumista omassa kerroksessaan. Omaohjaajan tehtävänä on asukkaan arjen ja elämänhallinnan tukeminen. Tarvittaessa asumisohjaaja lähtee mukaan asiointikäynneille. Kerran vuodessa laaditaan jokaisesta asukkaasta tilannearvio, joka tehdään tiimityönä hyödyntäen eri ammattiryhmien ammattitaitoa. (Kivistö 2012.) Palveluohjaajat toimivat asumisohjaajien työpareina. Jokaisen asukkaan kohdalla edetään hänen henkilökohtaisten tavoitteidensa mukaan. (Markkanen 2012.)

Palveluohjaajat koordinoivat asukkaiden viikoittaisia kerrospalavereja, joihin osallistuminen on mahdollista aina kunkin kerroksen asukkaille. Kerran kuukaudessa järjestetään kaikille asukkaille avoin yhteinen talopalaveri, johon myös yksikön vastaavat osallistuvat. Palaveriin osallistuminen on vapaaehtoista ja se tarjoaa asukkaille väylän vaikuttaa asumisyksikön toimintaan. Pyrkimyksenä on, että palaverit saataisiin asukasvetoisiksi ja että asukkaat itse innostuisivat ottamaan vastuuta yhteisistä asioista. (Kivistö 2012.)

Asukkaille tarjotaan myös mahdollisuus tehdä halutessaan pieniä töitä Ruusulankadun kiinteistössä, kuten esimerkiksi siivoustöitä siivoustyönohjaajan (tila-huoltaja) opastuksella. Työstä maksetaan työosuusrahaa, joka on 2€/h, enintään 12€/6h ja se ei vaikuta muihin etuisuuksiin. (Sininauha-asunnot 2012 e). Ruusulankadun asumisyksikössä on asukkaille yhteiset monitoimitilat, jossa voi katsella televisiota, kuunnella musiikkia, käyttää tietokonetta ja pelata. Tilaa kehitetään asukkaiden toiveiden mukaan ja vuoden 2013 aikana sinne tulee pieni kuntosali, bänditila ja keittiö. Bänditila on jo käytössä, mutta akustiikkalevyt seiniltä vielä puuttuvat. (Kivistö 2012).

Asukkaat Ruusulankadun asumisyksikköön tulevat Helsingin kaupungin Asumisen tuen (ASTU) osoittamina. Asunnottoman henkilön tulee olla kirjoilla Helsingissä ennen kuin hänet voidaan sijoittaa Ruusulankadun asumisyksikköön. Asuntoa vailla oleva henkilö voi olla yhteydessä Asumisen tukeen joko itse tai alueen sosiaalitoimen kautta. Astun sosiaalityöntekijä haastattelee asiakkaan ja tekee tilannearvion SAS-kokoukseen ja mahdollisesti suosituksen siitä, mihin asiakas voisi sijoittua. SAS-lyhenne muodostuu sanoista selvitä, arvioi ja sijoita. Sosiaalityöntekijä esittelee asiakkaan SAS-kokouksessa ja SAS-kokous tekee

tasopäätöksen ja päättää mihin jonoon asiakas sijoittuu. Astun jonohoitajan kautta Ruusulankadun asumispalveluyksikön varavastaava saa uusien asukkaiden tiedot ja kutsuu heidät haastatteluun. Yksikössä tehtävässä haastattelussa tehdään lopullinen päätös, yhdessä asiakkaan kanssa, hänen sijoittumisestaan Ruusulankadulle. Käytännössä kaikkien haastatteluun asti tulleiden kanssa tehdään vuokrasopimus. (Markkanen 2012.)

Helsingin kaupunki ostaa Sininauha-asuntojen tuetun asumisen palvelun, joten jokaisella asukkaalla täytyy olla asumispalvelumaksupäätös. Asumispalvelumaksun omavastuuosuus on enintään 115,10 €. Jos asukkaalle ei ole tuloja, sitä haetaan toimeentulotuesta. Lisäksi ennen muuttoa asukkaat allekirjoittavat asuinhuoneenvuokralain (1995/481) mukaisen vuokrasopimuksen ja asumisen ohjeet. (Kivistö 2012.)

5.4 Asumisen ohjeet

Tuettuun asumiseen liittyy virallisia ja epävirallisia sääntöjä. Ruusulankadun asumisyksikköön muuttavat uudet asukkaat allekirjoittavat vuokrasopimuksen solmimisen yhteydessä asumisen ohjeet. Ohjeet sisältävät asukkaan velvollisuuksien lisäksi myös hänen oikeutensa. Lisäksi Ruusulankadun asumisyksikön asumisen ohjeet käsittävät asumiseen, yleisiin tiloihin, vierailuihin ja muihin palveluihin liittyviä ohjeistuksia. (Sininauhasäätiö 2012.)

Asumisen ohjeiden mukaan asukkaat ovat veloitettuja pitämään huolta vuokra-asuntonsa kunnosta, siisteydestä ja vuokran maksusta. Asunnosta veloitetaan huoneiston kuukausivuokran lisäksi asumispalvelumaksu, jonka Helsingin kaupunki maksaa. Palvelumaksun omavastuuosuus on enimmillään 115,10 euroa ja se määräytyy tulojen mukaan. Asukkaiden velvollisuutena on myös omalta osaltaan huolehtia kotiympäristönsä siisteydestä. (Sininauhasäätiö 2012.)

Asukkaalla on oikeus elämäntilanteensa mukaiseen tukeen ja apuun. Tuki määritellään jokaisen asukkaan kanssa yksilöllisesti ja hänelle nimitetään oma työn-

tekijä, joka on ammattinimikkeeltään asumisohjaaja. Tämän lisäksi ohjeistukseen on kirjattuna, että jokainen asukas voi kääntyä omissa asioissaan palveluohjaajan puoleen. Jokaisessa asuinkerroksessa on oma palveluohjaajansa. Tukea heillä on mahdollisuus saada ympäri vuorokauden. (Sininauhasäätiö 2012.)

Ruusulankadun asumisyksikön asumisen ohjeisiin on kirjattu, että henkilökunnalla on oikeus käydä yleisavaimilla asukkaan huoneistossa, jos häntä ei ole näkynyt kolmeen vuorokauteen ja on syytä epäillä, että jotain on tapahtunut. Kolme vuorokauden sääntö sisältyy Helsingin kaupungin kanssa tehtyyn sopimukseen. Käyntinsä yhteydessä he voivat tarkistaa asunnon kunnan ja asukkaan tilanteen. Tilannetarkastus tehdään jos, henkilökunnalla on syytä epäillä onnettomuutta, tulipaloa tai jos asukas toiminnallaan aiheuttaa häiriötä. Asukkaiden tulee ilmoittaa informaatiopisteen työntekijöille, jos hän aikoo olla yli kolme vuorokautta poissa kotoaan. (Sininauhasäätiö 2012.)

Jokaisella asukkaalla on sähköinen avain, jolla hän pääsee kulkemaan omassa huoneistossaan, kerroksessaan sekä alakerran monitoimitilassa. Asukkaat ovat velvoitettuja kustantamaan oman avaimensa, mikäli he kadottavat sen. Asukkaat kulkevat rakennukseen pääoven kautta infoaulan kautta ja hakevat postinsa. Turvallisuussyistä pääovi on lukittuna kello 23–07 välisen ajan. Tänä aikana henkilökunta pitää huolta oven avaamisesta. Asuntoihin tehdään ennaltaehkäisevät tuholaiistorjuntatarkastukset kerran kuukaudessa. Niiden yhteydessä tehdään myös palo- ja kuntokartoitukset. Näistä ajankohdista ilmoitetaan asukkaille etukäteen. (Sininauhasäätiö 2012.)

Fyysinen ja psyykinen väkivalta muita asukkaita ja henkilökuntaa kohtaan on Ruusulankadun asumispalveluyksikössä ehdottomasti kielletty. Väkivaltaisuudesta ja rikollisesta toiminnasta tehdään aina ilmoitus poliisille. (Sininauhasäätiö 2012.) Ruusulankadun asumisyksikön työntekijät pyrkivät reaaliaikaisesti puuttamaan asukkaan häiriökäyttäytymiseen ja selvittämään asukkaan kanssa keskustellen, mistä käytös johtuu. Vakavasta häiriökäyttäytymisestä tulee ensin joko suullinen tai kirjallinen varoitus, joka käsitellään yhdessä asukkaan kanssa. Toistuva vakava häiriökäyttäytyminen voi johtaa vuokrasopimuksen purkami-

seen. Ruusulankadun asumisyksikössä pyritään kuitenkin viimeiseen asti turvaamaan asukkaiden asuminen asumisyksikössä puuttumalla välittömästi ongelmiin. (Markkanen 2012.)

Taloon ei saa tuoda lemmikkejä, eikä sisätiloissa saa polttaa kynttilöitä tai tupakoida. Tupakointipaikka sijaitsee erikseen rakennuksen sisäpihalla. Asukkaita on informoitu siitä, että yleisissä tiloissa on kameravalvonta. Asukkaat eivät saa käyttää päihteitä yleisissä tiloissa. Heillä on pyykkitupa käytössään joka päivä ajanvarausta vastaan. Liikkuminen pyykkitupaan on mahdollista vain työntekijöiden avaimilla. Monitoimitilat ovat asukkaille avoimet aina aikavälillä 07–23. (Sininauhasäätiö 2012.)

Asukkaat hakevat itse omat vierailijansa pääovelta. Henkilökunta ei avaa ovia vieraille tai saata heitä asuntoihin. Asukkaat ovat vastuussa vierailijoidensa toiminnasta kiinteistössä. Häiritsevästi ja uhkaavasti käyttäytyvä vieras poistetaan talosta. Asukkaiden mahdollisesti alaikäiset lapset voivat vieraillla Ruusulankadun kiinteistössä vain lastensuojelun sosiaalityöntekijän luvalla. Jos lastensuojelu ei halua ottaa asiaan kantaa, tarvitaan toisen vanhemman henkilökohtainen käynti ja yhdessä henkilökunnan kanssa tehty kirjallinen lupa, jossa määritellään tapaamissäännöt. Asukkaan on ilmoitettava ja sovittava mahdollisesta vierailusta etukäteen. (Sininauhasäätiö 2012.)

5.5 Töölön ruusu -projekti

Ruusulankadun asumisyksikkö on aiheuttanut runsasta keskustelua mediassa. Naapuruston ennakkoluuloista kertoo asumisyksikköä vastaan aikanaan tehty adressi, jossa vastustettiin muun muassa sitä, että asumisyksikkö sijaitsee liian lähellä koulua ja että pelkästään Töölön kaupunginosan alueelle on ollut suunnitteilla liian monia suuria asumisyksiköitä. Töölön ruusu on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama ympäristötyön projekti, jonka päätavoitteena on integroida Ruusulankadun asumisyksikkö Töölön kaupunginosaan ja ehkäis-

tä etukäteen mahdollisia ongelmia ja korjata syntyneitä ongelmatilanteita. Projektin on tarkoitus kestää kaksi vuotta. (Sininauha-asunnot 2012 f.)

Ympäristötyön tarkoituksena on myös vaikuttaa ympäristön asukkaiden, asukasyhdistysten ja muun naapuruston asenteisiin Ruusulankadun asumispalveluikköä kohtaan. Kaikki normaalista poikkeavat tilanteet raportoidaan ja käsitellään riippumatta siitä liittyvätkö ne suoraan asumisyksiköiden asiakkaisiin. Tavoitteena on, että työntekijöillä on mahdollisimman reaaliaikainen tieto häiriötapauksista. Töölön ruusu -projektissa on mukana yhteistyöryhmä, joka koostuu asumisyksikön johdosta, lähinaapureiden ja muiden toimijoiden, kuten asukasyhdistys Töölö-seuran edustajista sekä poliisista. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti tarkoituksenaan edistää alueen asumisrauhaa ja viihtyvyyttä. (Sininauha-asunnot 2012 f.)

Ruusulankadun asumisyksikön tiloista käsin toimii kaksi ympäristötyöntekijää, jotka ovat sosiaalialan asiantuntijoita (Kivistö 2012). Projektin ympäristötyöntekijöiden tehtäviin kuuluu toimia välittäjinä asumisyksiköiden asukkaiden, henkilöstön ja lähiympäristön välillä. He myös valmentavat asumisyksikön työntekijöitä ja asukkaita toimimaan hyvässä naapurihengessä. (Sininauha-asunnot 2012 f.) Ympäristötyöntekijöiden työvuoroihin sisällytetään korttelikierrros. Heidän tehtävänä on myös huolehtia viestinnästä ja mediasta ja olla sitä kautta tukemassa Ruusulankadun asumisyksikön integroitumista. (Kivistö 2012.) Asumisyksikön työntekijöiden jalkautuminen ympäristöön pyritään tekemään osaksi yksikön normaalia rutiinia. Ympäristöstä tuleviin yhteydenottoihin vastataan aina ja ongelmiin puututaan välittömästi. (Sininauha-asunnot 2012 f.)

6 TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimuksemme tarkoituksena on ollut selvittää millaisia toiveita, odotuksia ja tarpeita asumispalvelusäätiö Sininauha-asuntojen uuteen asumispalveluyksikköön muuttavilla asukkailla on. Päädyimme tekemään aiheesta laadullisen tutkimuksen, koska tutkimuskysymystämme ei voida selvittää pelkän määrällisen tutkimuksen keinoin. Tutkimustyybiltään laadullinen tutkimus on empiiristä eli kokemusperäistä ja siksi se soveltuukin parhaaksi tutkimusmenetelmäksi opinäytetyöhömme, jossa haluamme tuoda esiin asunnottomien omakohtaisia kokemuksia ja näkökulmia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 21).

Tutkimuksen tarkoituksena on saada asukkaiden ääni kuuluviin heti tukiasumisyksikön alkuvaiheessa ja tehdä näkyväksi ne toiveet ja tarpeet, jotka heillä on tulevasta asuinpaikastaan. Vastaako Ruusulankadun asumisyksikkö niitä odotuksia, jotka tulevilla asukkailla on ja onko heidän mielestään asumisyksikön toiminnassa jotain kehitettävää? Lisäksi tavoitteenamme on tutkia sitä, millä tavalla seurakunnat voivat olla tukemassa asunnottomia ihmisiä sekä minkälaista toimintaa Ruusulankadun asumispalveluyksikköön voitaisiin järjestää yhdessä lähiseurakuntien kanssa.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyötämme varten keräsimme aineistoa puolistrukturoitujen teema-haastatteluiden avulla. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Niissä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Teemahaastattelun avoimuudesta riippuen haastattelut voivat vaihdella intuitiivisten ja kokemusperäisten havaintojen salli-

misesta varsin tiukasti vain etukäteen tiedettyihin kysymyksiin pitäytymiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77–78.)

Tutkimusta suunnitellessamme teemahaastattelu palveli mielestämme parhaiten opinnäytetyön tarkoitusta, koska halusimme tutkimuksessa mahdollisuuden myös tarttua haastattelujen teemoista nouseviin yllättäviin asioihin. Meille on kuitenkin tärkeää, että haastattelullamme oli tietynlainen selkeä runko, joka varmistasi sen, että käsittelimme samoihin aiheisiin liittyviä asioita kaikkien haastateltavien kanssa. Teemahaastattelumme teemoja olivat asukkaiden aikaisemmat kokemukset asumispalveluista, heidän ennakkokäsityksenä Sininauhasäätiöstä ja Ruusulankadun uudesta asumisyksiköstä, heidän odotuksensa ja toiveensa asumisesta ja omasta kuntoutumisestaan sekä asukkaiden mahdolliset hengelliset tarpeet. Olimme haastattelutilannetta varten tehneet valmiin haastattelurungon (Liite 2), mutta itse haastattelussa esitimme myös haastattelurungon ulkopuolisia ja teemoja syventäviä kysymyksiä sen mukaan, miten keskustelu eteni. Olimme haastatteluja valmistellessamme huomioon kohdeyhmän muokkaamalla haastattelukysymykset mahdollisimman helposti ymmärrettävään muotoon.

Teemahaastattelujen keskimääräinen pituus oli noin 19 minuuttia. Haastattelut jäivät odotettua lyhyemmiksi. Monet haastateltavista olivat hyvin vähäsanaisia ja moniin kysymyksiin vastattiin ”en osaa sanoa” tai ”en halua puhua tästä aiheesta”. Jälkeenpäin ajateltuna strukturoitu haastattelu olisi voinut olla toimivampi haastattelumalli juuri tässä tilanteessa. Kysymyksiä olisi tällöin pitänyt olla enemmän. Oletuksemme oli, että valitsemistamme teemoista syntyisi keskustelua ja että sieltä nousisi asioita, joihin olisimme voineet esittää luontevia jatkokysymyksiä. Näin ei kuitenkaan kaikissa haastatteluissa tapahtunut. Meidän olisi ollut syytä varautua suurempaan määrään kysymyksiä. Teemojakin olisi voinut olla useampia.

6.3 Haastateltavien valikoituminen

Haastattelimme tutkimustamme varten kahdeksaa henkilöä. Viisi haastattelua pidimme ennen kuin henkilöt olivat ehtineet muuttaa Ruusulankadun asumisyksikköön. Kolme muuta haastattelua toteutuivat vasta, kun asukkaat olivat samalla viikolla ehtineet muuttaa tukiasumisyksikköön. Haastatteluihin osallistuneet henkilöt ilmaisivat kiinnostuksensa osallistua tutkimukseen Ruusulankadun asumispalveluyksikön tulohaastattelussa. Tutkimuksesta kiinnostuneet henkilöt antoivat Ruusulankadun asumisyksikön työntekijöille luvan oman puhelinnumerosa luovuttamiseen, jotta saatoimme sopia haastatteluajan puhelimitse. Ruusulankadun asumisyksikön työntekijöille olimme informoineet siitä, minkälaisesta tutkimuksesta opinnäytetyössämme on kyse, niin että he saattoivat kertoa siitä tulohaastatteluun saapuville asukkaille. Sininauha-asuntojen muista asumisyksiköistä Ruusulankadun asumispalveluyksikköön vaihtaviin asukkaisiin saimme yhteyden ottamalla yhteyttä asumisyksiköiden työntekijöihin, selittämällä heille millaisesta tutkimuksesta opinnäytetyössämme on kysymys ja toimittamalla asumisyksikköön tutkimusta käsittelevän saatekirjeen (Liite 1).

Alkuperäinen ajatuksemme oli, että puolet haastateltavistamme olisi uusia asukkaita ja toinen puoli vanhoja, jostain toisessa Sininauha-asuntojen asumisyksiköstä vaihtavia asukkaita. Oletuksemme oli, että Sininauha-asuntojen muista asumisyksiköistä Ruusulankadulle vaihtavien asukkaiden näkemykset poikkeaisivat niiden henkilöiden näkemyksistä, joilla ei ollut aikaisempaa kokemusta Sininauha-asuntojen asunnoista tai tuestusta asumisesta ylipäättään. Näiden näkemysten vertaaminen keskenään olisi voinut aikaansaada uusia oivalluksia.

Halukkaiden haastateltavien löytyminen oli kuitenkin niin vaikeaa, että jouduimme luopumaan tästä ajatuksesta. Opinnäytetyötämme varten sovimme yhteensä 17 haastattelutapaamisaikaa, joista seitsemän toteutui. Muissa tapauksissa haastateltava, joko peruutti etukäteen tai jätti saapumatta paikalle. Yksi haastatteluista toteutettiin ryhmähaastatteluna kahdelle sisarukselle.

Monille haastateltaville saattoi olla liian korkea kynnys saapua haastattelupaikalle, vaikka he aluksi haastatteluun suostuivatkin. Kuten aikaisemmin totesimme, asunnottomuuden taustalla voi olla sosiaalisia, mielenterveydellisiä, fyysisiä tai päihteidenkäyttöön liittyviä ongelmia (Avramov 1999, 6–10). Nämä voivat olla myös syitä siihen, miksi yllättävän moni sovituista haastatteluista jäi toteutumatta. Saimme Sininauha-asunnoilta haastatteluja varten käyttöömmme Puolimatkakoti Topi-Katin yhteydessä sijaitsevan Toimintakeskus Karvisen tilat. Paikka saattoi olla joillekin haastateltavista ennestään tuntematon ja siksi kynnys saapua paikalle oli suurempi. Yksi haastateltavista toivoi, että haastattelu pidettäisiin erään kauppakeskuksen tiloissa. Kunnioitimme hänen toivomustaan ja pidimme haastattelun kauppakeskuksen kahvilassa. Sininauha-asuntojen vanhemmista asumisyksiköistä vaihtavat asukkaat haastattelimme asumisyksiköiden tiloissa ja Ruusulankadulle jo muuttaneet asukkaat haastattelimme Ruusulankadun asumisyksikössä.

Siihen mennessä kun saimme kaikki haastattelumme tehtyä. Ruusulankadun asumisyksikköön oli muuttanut yhteensä 53 henkeä, joista 41 oli uusia asukkaita ja 12 Sininauha-asuntojen muista asumisyksiköistä vaihtavia asukkaita. 23 % Ruusulankadun asumisyksikköön haastattelujen aikoihin muuttaneista asukkaita oli siis Sininauha-asuntojen muista asumisyksiköistä vaihtavia asukkaita. Haastattelemamme henkilöt vastaavat sitä, missä suhteessa Ruusulankadulla on uusia asukkaita ja missä suhteessa Sininauha-asuntojen asunnoissa aikaisemmin asuneita henkilöitä. Haastattelimme yhteensä kahdeksaa henkilöä, joista kaksi oli Sininauha-asuntojen muista asumisyksiköistä Ruusulankadulle vaihtavia asukkaita ja kuusi asumisyksikköön muuttavia uusia asukkaita. Haastattelemistamme henkilöistä 25 % oli näin ollen Sininauha-asuntojen muista asumisyksiköistä vaihtavia asukkaita.

6.4 Aineiston analyysi

Analysointivaiheessa litteroimme nauhoittamamme haastattelut. Litteroitavaa äänimateriaalia oli noin kaksi tuntia ja yhdeksän minuuttia. Sisällönanalyysillä

pyrimme järjestämään aineistoa tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena onkin sen informaatioarvon lisääminen. Hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä kokonaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Aineisto oli selkeintä teemoittaa. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston jakamista erilaisiin teemoihin ja luokittelemalla aineisto sen jälkeen sen perusteella, mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95.) Valitsimme opinnäytetyötämme varten viisi teemaa jotka ovat asunnottomuuden syyt, asukkaiden tavoitteet asumispalvelussa, heidän tuen tarpeensa, asumispalvelu päihitteettömyyden tukijana sekä asukkaiden hengelliset tarpeet. Ideana teemoittelussa oli etsiä, aineistosta kutakin teemaa kuvaavia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Aineistoa analysoidessa vaarana on se, että tutkittavat asiat irrotetaan kontekstistaan ja aineistoa tutkiessa käytetään valikoivaa lukutapaa niin, etteivät haastateltavien todellisen ajatukset tule julki. Tällaisissa tapauksissa tutkitaan vain tutkijan omia käsityksiä ja ennakkoluuloja. Haastattelujen analysoinnin haasteena on myös se, ettei kieli ole sosiaalisen todellisuuden neutraali heijastaja. Kieli ja sen merkitykset syntyvät sosiaalisissa tilanteissa. Kieltä käytetään eri tavoin, kun ihmiset pyrkivät saavuttamaan erilaisia päämääriä. (Eskola & Suoranta 1996, 106–107.) Haastatteluja analysoidessamme yritimme kiinnittää huomiota siihen, millä tavalla tulkitsimme haastatteluja ja vaikuttivatko omat ennakoasenteemme tapaamme tulkita niitä.

6.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Jokaiselle tutkimukselle on haettava asianmukaiset luvat ennen aineistonkeruun aloittamista (Kylmä & Juvakka 2007, 71). Opinnäytetyötämme varten saimme tutkimusluvan Sininauha-asunnoilta. Luvan allekirjoitti Sininauha-asuntojen toimitusjohtaja Satu Taiveaho. Tutkimuslupahakemukseen liitimme tutkimussuun-

nitelman, jossa esittelimme opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ja -menetelmän.

Tutkimuksemme luotettavuuteen vaikuttaa se, kuinka monia eri henkilöitä saimme tutkimuksemme aikana haastateltua. Kahdeksan haastateltavaa on mielestämme sopiva määrä tämän laajuiseen tutkimukseen. Laadullisessa tutkimuksessa osallistujia on yleensä vähän ja pyrkimys on kerätä mahdollisimman rikas ja syvä aineisto (Kylmä & Juvakka 2007, 27). Tutkimuksessamme emme voi taata, että ihmiset kertovat meille todellisen näkemyksensä Ruusulankadun uuden asumispalveluyksiköstä ja sen tarjoamista palveluista. Haastattelukysymyksiä miettiessämme pyrimme parhaamme mukaan ottamaan huomioon sen, etteivät ne johdattele haastateltavia vastaamaan tietyllä tavalla. Voi olla, että haastateltavilla oli joistain sanoista ja ilmaisuista erilaisia mielleyhtymiä ja jotkin kysymykset voitiin tästä syystä ymmärtää väärin.

Haastattelututkimuksen ongelmana on, että tutkimuksen osapuolet ovat harvoin tasaveroisessa vuorovaikutustilanteessa. Tutkimuksen tekijällä on usein tehtävänsä ja asemaansa liittyvää asiantuntijavaltaa. (Kylmä & Juvakka 2007, 81.) Haastattelut sovittiin Ruusulankadun asumispalveluyksikön tulohaastattelun yhteydessä ja tämän aiheutti varmasti sen, että monen haastateltavan silmissä edustimme Sininauha-asuntoja. Osa haastatteluista toteutettiin aikana, jolloin haastateltavat eivät vielä olleet saaneet tietoa siitä, minkä kokoisen asunnon he Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä saisivat. Yksi haastateltavista myönsi suoraan saapuneensa haastatteluun, koska toivoi sen kautta itselleen parempia mahdollisuuksia saada suurempi asunto Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä. Moni muu haastatteluun saapuneista henkilöstä saattoi ajatella samaan tapaan. Tämän seurauksena he saattoivat arvioida oman tuen tarpeensa pienemmäksi, kuin mitä se todellisuudessa on ja jättää kertomatta asioita, jotka saattaisivat heidät huonoon valoon.

Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden suojeluun liittyvistä asioista tulee keskustella tutkimuksen osallistujien kanssa. Eettisyyden kannalta on tärkeää kertoa osallistujille, miten luottamuksellisuus, nimettömyys ja yksityisyys taataan tutkimuksessa. (Kylmä & Juvakka 2007, 149.) Tutkimuksessamme otimme

huomioon sen, että emme kirjoita opinnäytetyötämme niin, että yksittäiset haastateltavat erottuvat sieltä ja ovat tunnistettavissa. Opinnäytetyömme valmistumisen jälkeen poistimme nauhoittamamme haastattelut ja tuhosimme litte-roimamme aineiston. Tutkimusta tehdessämme emme haastatelleet ketään vasten hänen omaa tahtoaan tai tietoa siitä, että hänen antamansa tietoa tulee osaksi tutkimusta. Haastatteluja analysoidessamme toimimme täysin saamamme aineiston perusteella. Emme käyttäneet lainauksia asiayhteyksistään irrotettuina saadaksemme tutkimuksemme tai yhteistyötahomme kannalta edullisia vastauksia.

Haastatteluihin valikoituneet ihmiset eivät välttämättä vastaa täysin sitä asukas-kantaa, joka Ruusulankadulle on muuttanut. Siitä kertoo sekin, että niin moni jätti saapumatta sovittuihin haastattelutapaamisiin. Paikalle saapuneet henkilöt olivat siis hyvin pieni joukko kaikista tutkimukseen lupautuneista henkilöistä. Haastateltavien tarpeensa, toiveensa ja odotuksensa eivät välttämättä vastaa niiden henkilöiden ajatuksia, jotka eivät olleet kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen tai jotka eivät jostain syystä päässeet tulemaan sovittuun haastattelutapaamiseen. Haastatteluihin saapuminen on vaativa suoritus henkilölle, jolla on vaikeuksia suoriutua arjestaan esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmiensa takia.

7 ASIAKKAIDEN ODOTUKSET, TARPEET JA TAVOITTEET

7.1 Haastateltavat

Tutkimustamme varten haastattelimme yhteensä kahdeksaa henkilöä. Haastatteluista viisi tehtiin aikana, jolloin Ruusulankadun asumisyksikköä ei ollut vielä avattu. Loput haastattelut toteutettiin sen jälkeen, kun asumisyksikön avaamisesta oli kulunut vajaa viikko. Kaikki haastateltavat olivat ennen haastatteluja käyneet tulohaastattelun, jossa he olivat saaneet jonkinlaisen käsityksen Sininauhasäätiöstä ja Ruusulankadun asumisyksiköstä.

Haastateltavista kaksi oli Sininauhasäätiön muista asumispalveluista Ruusulankadulle vaihtavia asukkaita ja kuusi uusia asukkaita, joilla ei ollut aikaisempaa kokemusta tuetusta asumisesta Sininauhasäätiöllä. Osa uusista asukkaita oli kuitenkin aikaisemmin asunut joidenkin muiden järjestöjen tarjoamissa tukiasunnoissa tai heillä oli ystäviä, joilta he olivat kuulleet Sininauhasäätiön asunnoista. Näin ollen haastateltaville oli jo ehtinyt muodostua jonkinlaisia ennakkokäsityksiä tuetusta asumisesta ja Ruusulankadun asumisyksiköstä. Kahdeksasta haastateltavasta kaksi oli naista ja loput kuusi olivat miehiä. Suuri osa haastateltavista oli melko nuoria noin alle 30-vuotiaita Ruusulankadun asumisyksikön kohderyhmää vastaavia. Muutamit haastateltavista olivat kuitenkin selvästi vanhempia.

7.2 Asunnottomuuden syyt

Haastateltavien asunnottomuusaika ennen Ruusulankadulle muuttamista vaihteli seitsemästä kuukaudesta neljään vuoteen. Yksi haastateltavista ei osannut määritellä asunnottomana oloaikaansa, koska hän oli osan ajasta asunut seurustelukumppaninsa kanssa ja osan toisen vanhempansa luona. Sininauhasäätiön toisista tukiasunnoista Ruusulankadulle vaihtavien haastateltavien kanssa keskustelimme asunnottomuudesta ennen Sininauhasäätiötä.

Haastateltavat näkivät asunnottomuudelleen monenlaisia syitä. Työttömyys ja työttömäksi joutuminen tulivat esille lähes kaikissa keskusteluissa. Tämä vastaa asuntoviranomaisten näkemystä, jonka mukaan nuorten asunnottomuuden taustalta löytyykin lähes poikkeuksetta työttömyyttä ja toimeentulovaikeuksia (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 13). Kuusi kahdeksasta haastateltavasta myös kertoi, että heillä on tai on aikaisemmin ollut jonkinlaisia ongelmia oman päihteidenkäyttönsä kanssa. Tämä vahvistaa aikaisemmat tutkimustiedot siitä, että asunnottomuuteen liittyy päihteiden käyttöä (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 14). Vaikea on kuitenkin suoraan sanoa onko päihteiden käyttö asunnottomuuden varsinainen syy vai seuraus. Kolme haastateltavista kertoi asunnottomuuden osasyiksi vankilasta vapautumisen. Vankilasta vapautuneiden asunnottomuustilanne on Suomessa vaikea. Tutkimusten mukaan vailla asuntoa vapautuvien vankien elämässä huono-osaisuus on usein kasautunutta. He ovat usein vailla ansiotuloja, vaikeasti päihdeongelmaisia vankilakierteessä eläviä ihmisiä. (Granfelt 2003, 9.) Asunnottomuutensa aikana haastateltavat olivat erilaisten asuntoloiden lisäksi majoittuneet seurustelukumppaniensa, kaveriensa tai vanhempiansa luona. Monilla haastateltavista tuntui olevan laajoja sosiaalisia verkostoja. Haastatteluissa useaan kertaan sivuttiin ystäviin, parisuhteeseen ja vanhempiin liittyviä asioita.

Vähiten tutkitut ja ymmärretyt asunnottomuuden syyt liittyvätkin nimenomaan asunnottomien sosiaalisiin taustoihin ja verkostoihin. Näistä asioista on niukasti tutkimustietoa. Tällaisia asunnottomuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa perhetausta, ystäväpiiri, epäviralliset sosiaaliset verkostot, naapurit, ikätoverit, jengit ja alakulttuurit. (Avramov 1999, 6–10.) Laajat sosiaaliset verkostot voidaan nähdä voimavarana, jotka tukevat henkilöä hänen vaikeassa elämäntilanteessaan. Toisaalta ystäväpiirit, vaikeat parisuhteet ja huonot välit vanhempiin voivat olla asioita, jotka pitävät yllä asunnottomuuden kierrettä. Kaksi haastateltavista kertoi pyrkineensä hylkäämään kaikki ”kriminaaliystävänsä” ja kolme haastateltavista sanoi valikoivansa ystäväpiirinsä huolella. Ystävillä oli suuri merkitys omalle toiminnalle ja alkoholin käytölle.

Tietysti päihteettömyyden kanssa ei oo sillai tuettu, kun me ollaan kimpassakin käyty, mutta se on normaalia juhlimista, eikä se oo semmosta dokaamista. Se on ollu semmosta juhlimista... yks ilta ja se jää sit siihen. Eikä silleen, että kolme ja puolkuukautta vedetään putkeen. - - Ja niillä on sellai rauhallisella meinigillä, että ei silleen, että kuka on kovin tappelija meiningillä.

Yksi haastateltavista koki vaikean parisuhteen ja Helsinkiin muuttamisen oman asunnottomuutensa syyksi. Vaikeassa elämäntilanteessa ei ollut riittävästi voimia huolehtia itsestään. Ihmissuhteet voitiin nähdä myös voimavarana. Yksi haastateltavista kertoi pyytäneensä erästä läheistä ihmistä omaksi tukihenkilökseen. Toinen haastateltavista puhui omasta lapsestaan ja siitä, kuinka hänen takiaan olisi tärkeä pysyä päihteettömänä.

Monet haastateltavista kokivat vakinaisen asunnon puuttumisen hankalaksi. Oma asunto nähtiin paikkana, josta käsin muutkin elämän ongelmakohtat voitaisiin ratkaista.

No kyllähän sitä aina jollain tavalla pitää jaksaa, mutta kyllä mä varmaan piristyn, kun saan oman paikan ja pikku hiljaa. Ei nyt osaa tällä hetkellä, kun mä oon jo niin ällistyny, että mä sain sen asunnon ja tota sekin on jo hirveen paljon.

7.3 Odotukset asumispalvelusta

Haastateltavilla oli tulevasta asuinpaikastaan Ruusulankadun asumisyksikössä erilaisia odotuksia ja ennakkokäsityksiä. Haastateltavista suuren osan ennakkoodotukset tukiasumisyksiköstä olivat positiivisia, vaikka jotkin asiat mietityttivät. Sininauha-asuntojen toisista asumisyksiköistä vaihtavien asukkaiden ennakkokäsityksiin vaikuttivat heidän aikaisemmat kokemuksensa Sininauha-asuntojen palveluista. Muutamit haastateltavista olivat aikaisemmin vierailleet kave-reidensa luona muissa Sininauha-asuntojen asumisyksiköissä. Toiset vertasivat Ruusulankadun asumisyksikköä tukiasuntoihin joissa he olivat aikaisemmin asuneet.

Eniten haastateltavia tuntui mietityttävän se, millaisia muut asukkaat Ruusulankadun asumisyksikössä olisivat. Eräs haastateltavista kuvasti omia ennakkokäsityksiä sanomalla, että Ruusulankadulla varmaan ”aika paljon hörhöä porukkaa”. Muutamat haastateltavista kertoivat, että he olivat aikaisemmin vierailleet eräässä Sininauha-asuntojen asumisyksikössä. Monet siellä asuvat henkilöt olivat huumeiden käyttäjiä ja heidän käsityksensä Sininauha-asuntojen tukiasunnoista oli, että ne olivat ainoastaan huumeiden käyttäjiä varten. Eräs haastateltavista oli kokenut, että asumisyksikössä häntä vastaan oli tullut ”elävien kuolleiden” oloisia ihmisiä ja se oli herättänyt hänessä ennakkoluuloja. Hän itse koki omaksi ongelmakseen liiallisen alkoholin käytön.

Ennen Ruusulankadulle muuttamista nämä henkilöt olivat kuitenkin saaneet luotettavana pitämältään taholta kuulla, että Sininauha-asuntojen asunnot eivät ole ainoastaan huumeiden käyttäjiä varten. Sininauha-asuntojen mukaan heidän työnsä kohderyhmänä ovat päihteiden ongelmakäytöstä kärsivät, syrjäytyneet ja syrjäytymisuhan alla olevat ihmiset (Sininauha-asunnot 2012 a). Kaikilla Ruusulankadun asumisyksikön asukkailla ei siis välttämättä ole taustallaan minkäänlaista päihteiden ongelmakäyttöä.

Eräällä haastateltavista oli aikaisemmassa tukiasunnossaan ollut ongelmia häiriköivien naapurien kanssa. Häntä Ruusulankadulle muuttaminen arvelutti, mutta samaan aikaan hän toivoi, että asiat siellä olisivat paremmin. Hän uskoi, että asukkaiden käytöstä rauhoittaa se että Ruusulankadun asumisyksikkö on uusi ja tukiasumisyksikössä ei asu ennestään pitkäaikaisia asukkaita, jotka kokisivat oikeudekseen toimia, miten haluavat. Hänen mukaansa tärkeässä roolissa häiriökäyttäytymisen ja ongelmien ehkäisemisessä ovat työntekijöiden jämäkkä puuttuminen asioihin.

Viisi haastateltavista mainitsi, että heillä oli positiiviset käsitykset Sininauha-asuntojen asunnoista. Yksi näistä henkilöistä oli aikaisemmin vierailut kaverinsa luona eräässä Sininauha-asuntojen asunnossa ja hänellä oli sellainen mielikuva, että asunnot olivat hyviä. Kahden asukkaan, jotka olivat ehdineet jo muuttaa Ruusulankadun asumisyksikköön, mielestä tukiasumisyksikkö sopi heidän

tarpeisiinsa täydellisesti. Yksi haastateltavista oli kovasti innoissaan uudesta asunnostaan ennen muuttoa.

Siis kyllä se hyvä paikka varmaan on. Tuetuks asumiseks se on tosi hyvä paikka. Ihan uus talo ja näin. Siitä mä oon niin tosi tosi innoissani, että mä oon ensimmäinen asukas siinä talossa ja siinä kämpässä mihin mä muutan. Siellä ei kukaan muu oo asunu. Kukaan ei oo siellä sisällä polttanu stumpeja lattialle.

Muutamit haastateltavista kertoivat, että uuteen asumisyksikköön muuttaminen jännitti heitä. Uusien naapureiden lisäksi haastateltavia mietitytti oman asunnon myötä muuttuva elämäntilanne.

No siis ainahan, kun uuteen paikkaan menee, niin joku jännittää. – – No se on vähän siinä, kun on ollu pitkään asunnottomana. Sitten tota kaikkee paskaa, mitä on tapahtunu. – – Kun moneen vuoteen saa oman asunnon, niin se jännittää totta kai. Se on sit ihan täysin uusi asunto vielä – – Oman asunnon saa, niin tietää, että nyt rupee pikku hiljaa saamaan omia asioita kuntoon. Niin kyllähän se jännittää totta kai. Olishan kumma, jos ei jännittäis.

Yksi haastateltavista koki Ruusulankadulle muuttamisen hankalaksi, koska asumisyksikköön ei asumisen ohjeiden mukaan saa tuoda kotieläimiä ja hänellä oli koira, jonka hän oli omistanut jo seitsemän vuotta. Hän ei tiennyt, mitä tekisi kotieläimensä kanssa. Eräs toinen haastateltavista odotti, että Ruusulankadun asumisyksikössä olisi mahdollisuus käydä punttisalilla. Asumisyksikköön ollaankin parasta aikaa rakentamassa kuntosalia (Markkanen 2012).

7.4 Tavoitteet asumispalvelussa

Haastatteluissa kysyimme haastateltavilta oliko heillä joitain henkilökohtaisia tavoitteita, joiden saavuttamista he toivoivat nyt kun heillä oli katto pään päällä ja mahdollisuus tuettuun asumiseen. Kolme haastateltavista mainitsi koulutuksen ja työllistymisen omana keskeisenä tavoitteenaan. Yksi haastateltavista oli hakenut töitä jo pidemmän aikaa, mutta koulutuksen puuttuminen hankaloitti

työn saantia. Muutamat olivatkin jo osallistuneet erilaisille kurssille ja osalla oli kesken jääneitä opintoja, joita oli tarkoitus jatkaa.

Sitten kun on oma asunto, niin yrittää kouluun, että pystyy alkaen opiskelemaan, koska mistään niin ku kaverin kämpistä ei käydä ollenkaan töissä eikä koulussa, että ihan tavoite on palata yhteiskunnan täysjäseneks.

Työttömyys ja alhainen koulutuksen taso liittyvät tutkimusten mukaan usein asunnottomuuteen (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 13–14). Ruusulankadun asumispalveluyksikössä halutaan olla kannustamassa ihmisiä työelämään ja kouluttautumiseen. Asumisyksikön työntekijät tukevat asukkaita heidän henkilökohtaisissa tavoitteissaan ja lähtevät esimerkiksi mukaan asukkaan tueksi Työ- ja Elinkeinokeskukseen tai työvoiman palvelukeskus Duuriin. Asumisyksikössä myös järjestetään talokokouksessa Työ- ja Elinkeinokeskuksen ja Duurin infotilaisuudet. Infotilaisuuksissa organisaatioiden työntekijät kertovat asukkaille tarjoamista palveluista. (Markkanen 2012.)

Kaksi haastateltavista toivoi erityisesti omaa rauhaa tulevassa asuinpaikassaan. Yhdellä haastateltavista oli huonoja kokemuksia häiriköivistä naapureista aikaisemmissa tukiasumisyksiköissä. Toinen haastateltavista kaipasi omaa rauhaa ja paikkaa ystävien ja tuttavien luona asumisen sijaan. Muita tavoitteita haastateltavilla oli muun muassa keksiä itselleen tekemistä päivisin. Ruusulankadun asumisyksikön alakerrassa sijaitsevan monitoimitilan tarkoituksena on tarjota Ruusulankadun asukkaille päihdeettömiä tekemisen mahdollisuuksia päiviin. Monitoimitilassa voi muun muassa lukea päivän lehden, katsoa televisiota, käyttää Internet-yhteydellä varustettuja tietokoneita sekä pelata erilaisia pelejä. Tiloissa ei saa käyttää päihteitä. (Sininauhasäätiö 2012.) Vuonna 2013 monitoimitilaan on tarkoitus rakentaa muun muassa keittiö sekä musiikkihuone (Markkanen 2012).

Parisuhteen ja uusien ystävien löytäminen sekä läheisten ihmissuhteiden parantuminen olivat neljän haastateltavan henkilökohtaisia tavoitteita. Haastateltavilla oli vaikeuksia arvioida sitä, kuinka he tulisivat toimeen muiden asukkaiden

kanssa. Jotkut haastateltavista kuitenkin toivoivat, että voisivat löytää Ruusulankadun asumisyksiköstä itselleen ystäviä.

No kyllähän sitä aina jollain tavalla pitää jaksaa, mutta kyllä mä varmaan piristyn, kun saan oman paikan ja pikku hiljaa. Ei nyt tällä hetkellä, kun mä oon niin ällistynyt, että mä sain sen asunnon ja tota sekin on jo hirveen paljon. Kavereita mä toivon, että mä löytäisin. Naispuoleisia kavereita ois kiva olla välillä.

Kuusi haastateltavista toivoi asumisensa aikana oman päihteidenkäytön loppuvan tai vähentyvän. Kolme näistä haastateltavista piti tavoitteenaan täysraittiut-
ta.

Päihdemaailma on nähty. Normaali elämä kiinnostaa. Ja mä uskon, että tätä kautta se saattaa toteutua tai ainakin mahdollisuus on annettu, että se on itestä kiinni.

Asunnon saamisen ja olosuhteiden paranemisen seurauksena päihteiden käyttö saattaa vähentyä joidenkin asukkaiden kohdalla. (Heinonen 1997, 22.) Ruusulankadun asumisyksikössä päihteiden käyttö on sallittua asukkaan omassa huoneistossa, mikäli siitä ei aiheudu yleistä häiriötä. Päihteiden käyttö yleisissä tiloissa on kielletty. (Sininauhasäätiö 2012.) Ruusulankadun asumisyksikössä halutaan tukea asukkaita pääsemään yli heidän päihdeongelmistaan. Tässäkin asiassa jokaisen asukkaan kohdalla edetään sen mukaan, mitkä ovat hänen henkilökohtaiset tavoitteensa oman päihteidenkäytön suhteen (Kivistö 2012).

Asuminen, jossain muualla kuin tukiasunnossa oli lähes kaikkien haastateltavien tavoite. Kaksi haastateltavista oli jo parhaillaan hakemassa itselleen asuntoa muualta. Joidenkin haastateltavien tavoitteena oli työllistyminen ennen asuinpaikan vaihtamista ja osa halusi saada ensin oman päihteidenkäyttönsä hallintaan Ruusulankadulla.

7.5 Tuen tarve

Kuten aikaisemmin mainitsimme, asumispalveluiden itsetarkoitus ei ole asuntojen hankkiminen sosiaalitoimen käyttöön, vaan yksilöllisten palvelujen antaminen tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. (Ellisaari 1990, 32.) Haastattelun aikana keskustelimme haastateltavien kanssa siitä, missä asioissa he kokevat tarvitsevana tukea arjessa ja millä tavalla tuetussa asumispalvelussa voitaisiin heitä auttaa. Useat haastateltavat eivät kokeneet tarvitsevana paljoakaan tukea arjessaan. Lähes kaikkien haastateltavien ensireaktio tuen tarpeesta kysyttäessä oli, että he pärjäsivät hyvin ilman minkäänlaista tukea. Kaikilla haastateltavilla oli kuitenkin jotain sanottavaa siitä, minkälaista tukea Ruusulankadun asumisyksikkö voisi heille tarjota.

Voi olla, että Ruusulankadulle muuttaneissa on paljon sellaisia henkilöitä, joiden tuen tarve on paljon suurempi, kuin haastattelemiemme henkilöiden vastaukset antavat ymmärtää. Paikalle saapuneet henkilöt olivat hyvin pieni joukko kaikista tutkimukseen lupautuneista henkilöistä. Haastatteluihimme eivät todennäköisesti saapuneet ne henkilöt, joiden tuen tarve on suurin. Haastattelutapaamisiin saapuminen vaati haastateltavilta sovitulle haastattelupaikalle saapumista sovitun aikaan. Tämä on haastava suoritus henkilölle, jolla on vaikeita päihde- tai mielenterveysongelmia tai ylipäätään vaikeuksia omien asioidensa hoitamisessa ja jotka kokevat tarvitsevana paljon tukea arjessaan.

Neljä haastateltavista piti tärkeänä, että Ruusulankadun asumisyksikössä oli mahdollista saada keskusteluapua tarvittaessa. Virastoasioiden hoito ja ”paperihommat” olivat asioita, joihin kaksi haastateltavista koki tarvitsevana erityisesti tukea. Ruusulankadun asumisyksikössä on henkilökuntaa paikalla ympäri vuorokauden (Kivistö 2012.) Jokainen asukas voi kääntyä omissa asioissaan palveluohjaajan puoleen ja jokaisessa asuinkerroksessa on oma palveluohjaajansa (Sininauhasäätiö 2012.) Kaksi haastateltavista kaipasi itselleen vertaisryhmiä, jotka voisivat tukea täysraittisuuden ylläpitämisessä. Yhteensä neljä haastateltavaa mainitsi kiinnostuksensa osallistua erilaisiin vertaisryhmiin.

No just päihteettömyyteen, et raittiuden ylläpitämiseen. Melkein tarttis joku tällainen hoitokontakti tai AA ihan vaan muistuttamaan alkoholin vaaroista. Puhutaan nimenomaan vaaroista.

Ruusulankadun asumisyksikköön ollaan suunnittelemassa AA:n (Nimettömät Alkoholistit) ja NA:n (Nimettömät Narkomaanit) kanssa vertaistukiryhmää. Tämän lisäksi suunnitteilla on yhteistoimintaa diakoniatyön kanssa. Yhtenä vaihtoehtona olisi esimerkiksi diakoniatyön järjestämä depressioryhmä. Ensi vuoden puolella Ruusulankadun asumisyksikössä olisi tarkoitus keskittyä monitoimitilan ja ryhmätoiminnan kehittämiseen. (Markkanen 2012.)

Yksi haastateltavista näki tuettuun asumiseen liittyvät yhteiset säännöt positiiviseksi omaa elämää tukevaksi asiaksi. Joillakin asukkailla oli aikaisempia kokemuksia tuetusta asumisesta, jonka säännöt he olivat kokeneet liiaksi omaa elämää kontrolloiviksi, kun esimerkiksi omaa kotiintuloaikaa oli rajoitettu. Nämä henkilöt näkivät Sininauhasäätiön säännöt sopivan kontrolloivina.

7.6 Asumispalvelu päihteettömyyden tukijana

Keskustelimme haastateltavien kanssa siitä, miten he kokevat Ruusulankadun asumisyksikön tukevan päihteettömyyttä. Kysymys jakoi paljon haastateltavien mielipiteitä. Kolme haastateltavista oli sitä mieltä, että asiantuntevan henkilökunnan jatkuva läsnäolo ja Ruusulankadun tarjoamat tukipalvelut tukivat heidän päihteettömyyttään. He kokivat tärkeäksi, että apua oli jatkuvasti saatavilla. He myös pitivät vertaistukea olennaisena päihteettömyyden tukijana.

Tarvittaessa saa apua, jos tuntuu ja työntekijät 24 h paikalla, ettei tarvii padota ja pitää kaikkea sisällään, että on hyvä, että on mahdollista sitten jos siltä tuntuun... Eli mä koen tän oikein hyväks mests.

Yksi haastateltavista vaihtoi toisesta Sininauha-asuntojen asumisyksiköstä Ruusulankadulle ja hän kertoi, että tuettu asuminen oli hillinnyt hänen omaa päihteiden käyttöönsä. Hän koki hyödylliseksi tuetun asumiseen kuuluvat säännöt ja sopivan kontrollin. Tutkimusten mukaan asunnon saamisen ja olosuhteiden

den paranemisen seurauksena päihteiden käyttö saattaa vähentyä joidenkin tukiasunnoissa asuvien asukkaiden kohdalla. Varsinkin kun ei tarvitse uhmata sääntöjä, vaan voi itse valita raittiuden ja päihteidenkäytön välillä. (Heinonen 1997, 22.) Yksi haastateltavissa koki, että tuettu asuminen ja sen tarjoamat palvelut tukivat hänen päihteettömyyttään, mutta häiriköivät ja päihteitä runsaasti käyttävät naapurit eivät. Hänen mielestään mahdollisiin ongelmiin pitäisi työntekijöidenkin taholta puuttua tiukasti.

Yksi haastateltavista kertoi, että hän olisi toivonut Ruusulankadun asumisyksikön olevan täysin päihteetön paikka. Hän oli huolissaan muiden asukkaiden mahdollisesta harrastamasta huumausaineiden kauppaamisesta ja siitä, millainen vaikutus sillä on hänen omalle päihteiden käytölleen. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että Ruusulankadun asumisyksikkö tukee huonosti päihteettömyyttä.

Mulla ei itellä oo mitään päihdetaustaa, mutta mä kuulin, että täällä saa ihan vapaasti käyttää päihteitä ja tällasta, että mun mielestä se on vähän ristiriidassa sen kanssa, että on joku päihdetyö taustalla. Mun mielestä niitä pitäis auttaa kyllä enemmän, eikä antaa vaan tehdä, mitä haluaa.

Yleisessä keskustelussa asumispalveluyksiköiden päihdepolitiikka herättää samalla tavalla monenlaisia mielipiteitä. Päihteiden käytön salliminen asumisyksikössä aiheuttaa omanlaisiaan ongelmia. Näissä asumisyksiköissä päihteettömänä pysyminen edellyttää suurta itsekuria ja lähes ylivoimaisia kieltäymyksiä vakavasti päihdeongelmaiselta henkilöltä. (Tainio 2009, 134.)

Erkkilän ja Stenius-Ayoaden tekemä tutkimus pääkaupunkiseudun asunottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaille osoittaa, että asunottomilla on tarvetta, niin päihteiden käytön salliville kuin kieltävillekin asumispalveluille. Monet näkivät jonkinlaisen kontrollin hyvänä asiana päihteidenkäytön sallivissa asumispalveluissa. (Erkkilä & Stenius-Ayoade 2009, 117–118.) Ruusulankadun asumisyksikössäkin päihteiden käyttöä kontrolloidaan kieltämällä se yleisissä tiloissa. Asukkaiden omaa turvallisuutta valvotaan. Ruusulankadun asumisyksikön asumisen ohjeisiin on kirjattu, että henkilökunnalla on oikeus käydä yleisavaimil-

la asukkaan huoneistossa, jos häntä ei ole näkynyt kolmeen vuorokauteen ja on syytä epäillä, että jotain on tapahtunut. (Sininauhasäätiö 2012.)

7.7 Hengelliset tarpeet

Pohjustimme haastatteluissa teemaa kertomalla haastateltaville, että Sininauhasäätiöllä on kristilliset juuret, mutta tällä hetkellä se ei näy konkreettisesti säätiön työssä. Kysyimme haastateltavilta toivoisivatko he, että Ruusulankadun asumisyksikössä voitaisiin järjestää jotain kristillistä toimintaa ja minkälaista se toimita heidän mielestään voisi olla. Pyysimme myös heidän näkemystään siihen, millä tavalla seurakunnat voisivat olla tukemassa asunottomia. Seitsemän haastateltavista ei ollut kiinnostunut osallistumaan minkäänlaiseen hengelliseen toimintaan. Useat haastateltavat suhtautuivat kuitenkin aiheeseen myönteisesti, ja neljä haastateltavaa oli sitä mieltä, että esimerkiksi sielunhoidollista tukea tulisi olla tarjolla sitä tarvitseville. Yksi haastateltava oli kiinnostunut osallistumaan hengellisiä asioita käsittelevään keskusteluryhmään. Yksi haastateltavista kertoi olevansa muslimi. Hän ei kuitenkaan toivonut minkäänlaista tukea asunottomuuteensa Islam-yhteisöstä.

Kolme haastateltavista innostui kertomaan omista kohtaamisistaan seurakunnan työntekijöiden kanssa ja omasta suhteestaan kirkkoon. Yhdellä haastateltavista oli ollut keskusteluhetki sairaalapapin kanssa, jonka aikana hän oli tullut uskoon. Eräs toinen haastateltava kertoi käyneensä tapaamassa vankilapastoria säännöllisesti, vaikka ei muuten elämässään ole ollut tekemisissä seurakuntien kanssa. Yksi haastateltavista kertoi eronneensa kirkosta, mutta käyvänsä silti silloin tällöin istumassa kirkon penkillä.

Se on vaan sellainen ympäristö, että jos on semmonen olo, niin siellä on oikein hyvä istua sunnuntaina. Kirkkokahvit ja kaikki.

Yksi haastateltavista koki, ettei jaksaa käydä seurakunnassa, vaikka hän koki hengelliset asiat itselleen todella tärkeiksi.

No tällä hetkellä mä en. Ennen mä kävin kirkos. Tällä hetkellä mä en jaksa sillä tavalla paljon sitä hengellistä, vaikka se on aina hirveen tärkeätä oikeesti kaikille ihmisille, koska se vaikuttaa koko olemukseen ja siihen onko luonnollinen ja aito.

Vaikka Lappalaisen (2005, 18) mukaan kristillistä päihdehuoltoa on Suomessa ollut eriytyneenä työmuotona jo yli sadan vuoden ajan, kukaan haastateltavista ei maininnut päihdetyötä, kun puhuttiin siitä, millä tavalla seurakunnat voisivat olla auttamassa ja tukemassa heitä. Yksi haastateltavista mainitsi kuitenkin haastattelussaan AA-ryhmät ja toiveensa, että niitä voitaisiin järjestää Ruusulankadun asumispalveluyksikössä.

Vaikka AA-liike julistaakin, ettei se toimi minkään aatteellisen, uskonnollisen tai poliittisen suuntauksen, järjestön tai laitoksen kanssa, siinä on silti selkeästi hengellisiä ja myös kristillisiä piirteitä (Suomen AA-kustannus ry i.a.). AA-liikkeen 12 askeleen toipumisohjelmassa on tavoitteena oppia uskomaan, että joku itseä suurempi voima voisi palauttaa oman terveyden. 12 askeleeseen kuuluu muun muassa oman elämän luovuttaminen ja väärin tekojen myöntäminen Jumalalle sekä rukous Hänen puoleensa. Jumala on kuitenkin AA-liikkeessä sellainen, millaisena kukin ihminen sen itse ymmärtää. (Suomen AA-kustannus 1990, 356.)

Sielunhoidon lisäksi seurakunnilta toivottiin asunnottomille konkreettista apua, kuten ruoka- ja diakonia-apua sekä huonekaluja.

Ihan konkreettista apua eli ruoka-apua esimerkiks. Se on sitä parasta. Konkreettinen apu. Pyhää Henkeä ei voi syödä. Kyllä sitä jos autetaan konkreettisesti, niin kyllä sitä ehkä havahtuu sitten siihen henkiseenkin puoleen, että hyvyyttä voi olla olemassa.

Ruusulankadun asumisyksikössä toimii yksityinen vapaaehtoistyöntekijä, joka kiertää elintarvikeliikkeitä ja toimittaa Ruusulankadun asumispalveluyksikön asukkaille ruokaa kauppojen ylijäämävarastosta. Muunlaisia suhteita lähiympäristön elintarvikejakeluihin asumisyksiköllä ei vielä ole. Lähiympäristön ruokajakeluiden kanssa tehtävä yhteistyö onkin yksi mahdollinen kehittämishaaste tulevaisuudessa. (Viskari 2013.)

Monet tahot jakavat Suomessa ruoka-apua, ja merkittävin yksittäinen toimija on Suomen evankelis-luterilainen kirkko (Hiilamo, Pesola & Tirri 2008, 115). Ruusulankadun asumispalveluyksikön ja lähiympäristön seurakuntien välinen yhteistyö ruoka-aputoiminnassa onkin yksi tulevaisuuden mahdollisuus. Ruusulankadun asumispalveluyksikkö voisi myös olla tarjoamassa asukkailleen tietoa siitä, mitkä lähiympäristön tahot tarjoavat ruoka-apua vähävaraisille.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen hyöty ja kehittämissuhteet

Ruusulankadun asumisyksikössä on ollut tärkeää heti sen alkuvaiheesta alkaen ottaa huomioon asukkaiden toiveet ja tarpeet. Haastattelemillamme henkilöillä tuntui olevan pääosin positiivinen käsitys Ruusulankadun asumisyksiköstä. Monet asiat, joita haastateltavat toivoivat asumisyksikköön, ovat jo suunnitteilla, kuten esimerkiksi vertaistukiryhmät ja kuntosali. Tutkimus osoitti, että Ruusulankadulla ollaan kehittämässä toimintaa, jonka asukkaat kokevat mielekkääksi. Tulevaisuus näyttää, kuinka hyvin nämä suunnitelmat toteutuvat.

Asukkailla oli myös toiveita siihen, millä tavalla työntekijät toimivat asumisyksikössä. Häiriökäyttäytyminen ja siihen ajoissa puuttuminen oli monelle haastateltavalle tärkeä asia oman asumisrauhan turvaamiseksi. Työntekijöiltä toivottiin jämäkkää puuttumista ongelmiin ja häiriöihin. Myös sitä pidettiin erityisen tärkeänä, että työntekijät ovat tavoitettavissa ympäri vuorokauden ja ovat valmiita kuuntelemaan ja auttamaan mahdollisissa ongelmissa.

Yksi haastateltavista toivoi, että Ruusulankadun asumisyksikössä olisi ollut mahdollisuus pitää kotieläintä. Toiveen toteuttaminen asumisyksikössä voi olla haastavaa varsinkin kun samassa yksikössä saattaa elää allergikkoja. Kotieläimet ovat kuitenkin joillekin ihmisille korvaamattoman arvokkaita seuralaisia ja niillä saattaa olla positiivinen vaikutus ihmisen jaksamiseen. Kotieläin voi myös joissain tapauksissa olla syy siihen, miksi henkilö ei pärjää kovan asuntokilpailun keskellä ja joutuu asunnottomaksi. On syytä pohtia, pitäisikö tällaisille henkilöille tarjota tukiasuntoja, joihin olisi mahdollisuus tuoda myös kotieläimiä.

Jos ei ole varaa ruokaan, elämässä muuttuu hankalaksi ja kaikki voimavarat täytyy keskittää ruuan hankintaan (Ruokonen 2008, 162). Yksi tulevaisuuden kehittämissuhteus Ruusulankadun asumispalveluyksikköön onkin ruuanjakelutoiminta. Pienimuotoista elintarvikejakelua asumisyksikössä jo toteutetaan yhden vapaaehtoisen henkilön voimin. Yhteistyö lähiympäristön ruoka-avun tar-

joamisesta vastaavien tahojen kanssa voisi kuitenkin tarjota mahdollisuuksia laajamittaisempaan ruuanjakeluun. Ruusulankadun asumispalveluyksikön asukkaita voisi heidän arjessaan tukea tieto lähiympäristössä toimivista elintarvikejakelupisteistä.

Asukkaat pitivät mahdollista seurakuntien ja Ruusulankadun asumisyksikön välistä yhteistyötä positiivisena asiana. Ruusulankadun asumisyksikössä onkin suunnitteilla diakoniatyön järjestämää ryhmätoimintaa. Haastateltavilla ei ollut kovinkaan selkeää käsitystä siitä, millä tavalla kirkon diakoniatyö voisi olla tukemassa tai tukee tällä hetkellä asunnottomia ihmisiä. Ruusulankadun asumisyksikön ja seurakuntien välinen yhteistyö voisi olla lisäämässä tukiasumisyksikön asukkaiden tietämystä diakoniatyöstä yhtenä mahdollisena avun tarjoajana. Tutkimuksemme vahvistaa sitä ajatusta, että Ruusulankadun asumisyksikön suunnittelussa on otettu huomioon asukkaiden toiveet ja tarpeet.

Kaksi haastateltavista oli haastattelujen aikaan hakemassa kaupungin vuokra-asuntoa. Nämä henkilöt kokivat olevansa jo kykeneviä asumaan omillaan ilman tukea. Pääkaupunkiseudun pienasuntotilanne on niin huono, että henkilöt, jotka eivät varsinaisesti tarvitse tukea arjessaan joutuvat turvautumaan tukiasumispalveluihin saadakseen jonkinlaisen katon pänsä päälle. Paras ratkaisu asunnottomuustilanteeseen ei välttämättä ole se, että rakennetaan paljon uusia asumispalveluyksiköitä vaan tarvitaan myös lisää pienasuntoja henkilöille, joilla ei ole varaa maksaa omiin tarpeisiin liian suuresta asunnosta.

Asumispalveluiden rooli saattaa hämärtyä, kun huomio kiinnittyy vain toiminnan puitteiden luomiseen ja palveluasuntojen laajamittaiseen hankintaan. Vaarana on, että samaan aikaan vuokra-asuntotilanne kunnissa heikentyy ja uusilla sosiaalipalveluilla joudutaan korvaamaan kunnasta puuttuvia vuokra-asuntoja. Asumispalvelujärjestelmän olemassaolo ei saa johtaa siihen, että sosiaalitoimi joutuu pysyvästi vastaamaan jonkin väestöryhmän asumisesta kunnassa. Palvelujen antaminen on helpottunut, kun on yhdistetty asuminen ja palvelutoiminta yhdeksi kokonaisuudeksi. Vaarana kuitenkin on, että palvelut annetaan muille kuin niitä eniten tarvitseville tai vaikeimmassa asemassa oleville. (Ellisaari 1990, 32, 34.)

8.2 Jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyöstämme on suunnitteilla jatkotutkimus, jossa olisi tarkoitus haastatella Ruusulankadun asumisyksikön asukkaita sen jälkeen, kun asumisesta on kulunut jonkin aikaa. Jatkotutkimuksessa voitaisiin selvittää, kuinka asukkaiden odotuksiin, toiveisiin ja tarpeisiin on onnistuttu vastaamaan ja kuinka ne ovat muuttuneet asumisen aikana. Jatkotutkimuksen haasteena voi olla samojen haastateltavien saaminen uuteen haastatteluun, jos halutaan verrata nimenomaan tähän tutkimukseen vastanneiden henkilöiden muuttuneita odotuksia, toiveita ja tarpeita. Tutkimukseemme osallistuneet haastateltavat ovat kuitenkin vain pieni osa Ruusulankadun asumisyksikön asukkaista. Asumisyksikössä on vielä monia asukkaita, joiden näkökulmat ovat tärkeitä ja tutkimisen arvoisia.

Työntekijöiden näkökulmaan keskittyminen on myös yksi mahdollinen jatkotutkimusehdotus. Tutkimuksessa voitaisiin tutkia sitä, millä tavalla työntekijät kokevat Ruusulankadun tukevan asukkaita, millaisena he näkevät oman roolinsa työntekijänä, millaisena he kokevat asumisyksikön työyhteisönä sekä millaisia kehittämismahdollisuuksia he näkevät uudessa asumisyksikössä.

8.3 Oppimisprosessi

Ruusulankadulle valmistunut uusi tukiasumisyksikkö on tutkimuskohteena ihanteellinen. Olimme innoissamme, kun saimme mahdollisuuden tehdä tutkimuksemme Sininauha-asunnoille. Meillä oli ainutlaatuinen mahdollisuus tutkia Ruusulankadulle muuttavien asiakkaiden toiveita, odotuksia ja tarpeita ennen kuin he olivat muuttaneet tukiasumisyksikköön. Uutta asumisyksikköä kehitettäessä on tärkeää, että toiminta lähtee asukkaiden omista tarpeista käsin, jotta asiakkaat saavat tarvitsemaansa apua ja tukea.

Opinnäytetyöprosessi on opettanut meille paljon uusia asioita laadullisen tutkimuksen tekemisestä. Tämän prosessin aikana olemme toimineet sekä tiedonkerääjinä, haastattelijoina, että aineiston analysoijina. Työtä tehdessämme olemme päässeet syventymään tutkimuksen eri vaiheisiin ja pohtimaan sitä, mitä kaikkea tutkimusta tehdessä tulee ottaa huomioon. Oma tietämyksemme asunnottomuudesta sekä siihen liittyvistä haasteista on lisääntynyt. Myös pääkaupunkiseudun asunnottomille tarjoamat palvelut ovat opinnäytetyöprosessimme aikana tulleet tutuiksi.

Opinnäytetyömme vaiheista haastattelujen toteuttaminen tuntui kaikkein haastavimmalta. Etukäteen oli vaikea arvioida, millaisista elämäntilanteista ja taustoista ihmiset saapuivat haastatteluihimme. Tämä vaikeutti teemojen ja haastattelukysymysten suunnittelemisen ennakkoon. Usein sopivat haastattelukysymykset nousivat mieleen vasta sen jälkeen, kun haastattelu oli jo päättynyt. Jos tekisimme tutkimuksemme uudelleen, varautuisimme suurempaan määrään apukysymyksiä.

Haastattelutilanteessa spontaanien jatkokysymysten esittäminen oli haastavaa, kun keskustelut etenivät nopeasti ja itsekin jännitimme uutta tilannetta jonkin verran. Haastattelutilanteessa kuuntelimme tarkkaan, mitä haastateltavat kertovat ja samaan aikaan mietimme sopivia tutkimuksen kannalta edullisia jatkokysymyksiä. Yksi keskeinen syy haastattelujemme lyhyteen olikin apukysymysten vähyys. Haastattelujen lyhyestä pituudesta huolimatta saimme toteutettua tutkimuksemme onnistuneesti.

Oma tietämyksemme asunnottomuudesta ja pääkaupunkiseudun asunnottomille tarjoamista palveluista on lisääntynyt opinnäytetyötä tehdessä. Suomen asunnottomuustilanne oli ennen tämän opinnäytetyön työstämistä meille vieras. Työn on saanut meidät pohtimaan sitä, kuinka hankalia kysymyksiä liittyy esimerkiksi tuettuun asumiseen ja päihteiden käyttöön. Päihteiden käytön täydellinen kieltäminen asumisyksikössä aiheuttaa eettistä pohdintaa siitä, onko asumisyksikön sääntöjä rikkovalta henkilöltä oikeus evätä asumisoikeus ja näin pakottaa hänet elämään kadulla. Jos päihteiden käyttö asumisyksikössä sallitaan, alistetaan houkutuksille ne henkilöt, jotka tuetun asumisensa aikana halu-

aisivat päästä irti päihdeongelmastaan. Tulevina sosiaalialan ammattilaisina meidän on tärkeä ymmärtää omaan työalaamme liittyvät ongelmat ja ristiriidat, jotta voitaisiin löytää asiakkaiden kannalta parhaat mahdolliset ratkaisut ja ohjata heidät heille itselleen parhaiten sopivaan palveluun.

Asunnottomuuden ja siihen liittyvien haasteiden ymmärtäminen on tärkeää myös kirkon alan ammattilaisille. Diakonia tehtävä on olla tukemassa niitä, jotka ovat kaikkein heikoimmassa asemassa meidän yhteiskunnassamme. Asunnottomat henkilöt ja asunnottomuus ovat siis myös keskeisiä diakoniatyön haasteita, joista meidän tulevina diakoneina on syytä olla perillä. Haastattelutapaamiset kasvattivat myös omaa rohkeutta tulevana ammattilaisena asiakkaiden kohtaamiseen ja heidän kanssaan keskustelemiseen vaikeista asioista.

LÄHTEET

- Aahos, Marjatta; Alstela, Juha; Hiilamo, Heikki; Ikkala, Mika; Inkinen, Ari; Laine, Terhi; Lusikka, Seppo; Mikkola, Ansa; Silander, Nina; Sulkko, Seppo; Tonteri, Tarja; Tuomola, Pekka & Varamäki, Ritva 2005. Kirkon päihdestrategia. Viitattu 13.2.2013
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/kirkonpaihdestrategia.pdf/](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/kirkonpaihdestrategia.pdf/).
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2011. Asunnottomat 2010. Julkaistu verkossa 23.3.2011. Viitattu 20.9.2012.
<http://www.ara.fi/download.asp?contentid=24627&lan=fi>
- Asunto ensin i.a. Asunto ensin -periaate. Viitattu 20.9.2012.
http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-_periaate/.
- Avramov, Dragana 1999. Coping with Homelessness: Issue to be Taced and Best Practices in Europe. Aldershot England: Ashgate Publicing.
- Ellisaari, Jaakko 1990. Asumispalvelut – Kun pelkästä asunnosta ei ole apua. Helsinki: Sosiaalihalitus.
- Erkkilä, Elisabet & Stenius-Ayoade, Agnes 2009. Asunnottomat vastaanottoyksiköissä – Asunnottomien vastaanottoyksiköiden asiakkaiden sosiaalinen tilanne ja terveydentila pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Socca.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Granfelt, Riitta 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? – Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Hannikainen, Katri & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa 1997. Nuorten syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskit nyky-Suomessa. Helsinki: Stakes.
- Heinonen, Jussi 1997. Tukiasuminen. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö – Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.
- Hiilamo, Heikki; Pesola, Ulla ja Tirri, Sirpa 2008. Kirkon ruoka-apu. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä & Tiina

- Silvasti (toim.) Toisten pankki – Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Stakes, 115–124.
- Jääntti, Jaana & Miettinen, Eija 2007. Asunnottomien auttamiseen tarvitaan yhteistyötä. Viitattu 6.12.2012
http://www.vantaanlauri.fi/arkisto/2007/2007-03-29/mielipide/Asunnottomien_auttamiseen_tarvitaan_yhteistyota/.
- Karjalainen, Jouko 1993. Mitä silmä ei näe – sitä sydän ei sure: Asunnottomuus, asumispalvelut ja sosiaalityö. Helsinki: Stakes.
- Kivistö, Anu 2012. Ruusulankadun asumisyksikön vastaavan palveluohjaajan haastattelu 2.8.2012 Puolimatkakoti Pessin tiloissa.
- Korhonen Erkki 2002. Asunnottomuus Helsingissä. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kärkkäinen, Sirkka 2002. Asunnottomuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2002. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 372–391.
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa 1998. Asuntopolitiikka ja asunnottomuus Suomessa. Teoksessa Sirkka-Liisa Kärkkäinen, Kari Hannikainen & Iiris Heikkilä (toim.) Asuntoja ja palveluja asunnottomille: Historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Stakes, 4–35.
- Kääriäinen, Juha 1994. Seikkailijasta pummiksi. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta (1995/481)
- Laki majoitus ja ravitsemisliikkeistä (2006/308)
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta (1992/733)
- Lappalainen, Tarja 2005. Tie uuteen – Kristillisen päihdeyhteisön merkitys päihdeidenkäyttäjälle. Kortesjärvi: Kristillinen alkoholisti- ja narkomaanityö ry.
- Markkanen, Sari 2012. Vastaava palveluohjaaja, Ruusulankadun asumispalveluyksikkö. Helsinki. Sähköpostiviesti 18.12.2012. Vastaanottaja Sanna Honkakoski. Tuloste tekijän hallussa.

Martius-säätiö i.a. Martinus-säätiö. Viitattu 6.12.2012

<http://www.martinus.fi/?sid=1/>.

Mielenterveyslaki (1116/1990)

Niemelä, Jorma 1999. Usko, hoito ja toipuminen – Tutkimus kääntymyksestä ja kristillisestä päihdehoidosta. Helsinki: Stakes.

Nimi ovesa -hanke i.a. a. AE-mallin keskeiset periaatteet. Viitattu 17.4.2012

http://www.socca.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-periaate/ae_keskeiset_periaatteet/.

Nimi ovesa -hanke i.a. b. Nimi ovesa 2010–2012. Viitattu 17.4.2012

http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/nimi_ovessa_-hanke/.

Nimi ovesa -hankesuunnitelma 2010. Nimi ovesa – Palveluinnovaatiot pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisessä. Viitattu 3.12.2012

http://www.socca.fi/files/425/Nimi_ovessa_-hankesuunnitelma.pdf/.

Nimi ovesa -hankkeen työryhmä 2007. ”Nimi ovesa” – Kansallinen tavoite:

Pitkäaikaistyöttömyyden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Viitattu 17.4.2012

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=75197&lan=fi/>.

Ohjelmatyöryhmä AHKERAT 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä. Viitattu 31.3.2012

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79084/>.

Poteri, Riikka 1997. Kun pelkkä asunto ei riitä – Erityisryhmien tukiasuntotoi-

minnan tutkimus- ja kehittämisprojektin loppuraportti. Helsinki: Sini-
nauhaliitto ry.

Päihdehuoltolaki (1989/41)

Ruokonen, Reetta 2008. Köyhyyden kokemus – selviytyminen ruuan hankin-

nassa. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja
Lehtelä & Tiina Silvasti (toim.) Toisten pankki – Ruoka-apu hyvin-
vointivaltiossa. Helsinki: Stakes, 162–182.

Räihä, Jarmo 1996. Homelessness in Helsinki from the social welfare point of
view. Teoksessa Sirkka-Liisa Kärkkäinen (toim.) Homelessness in
Finland. Helsinki: Stakes, 54–60.

Sininauha-asunnot 2012 a. Toiminnan tarkoitus ja historia. Viitattu 28.11.2012

<http://www.sna.fi/saatio/toiminnan-tarkoitus/>.

- Sininauha-asunnot 2012 b. Missio, visio ja arvot. Viitattu 28.11.2012
<http://www.sna.fi/saatio/missio-visio-ja-arvot/>.
- Sininauha-asunnot 2012 c. Säätiö. Viitattu 28.11.2012 <http://www.sna.fi/saatio/>.
- Sininauha-asunnot 2012 d. Säätiön rooli. Viitattu 28.11.2012
<http://www.sna.fi/saatio/saation-rooli/>.
- Sininauha-asunnot 2012 e. Ruusulankatu. Viitattu 29.11.2012
<http://www.sna.fi/asuminen-ja-tukitoiminta/helsinki/ruusulankatu/>.
- Sininauha-asunnot 2012 f. Töölön ruusu. Viitattu 10.1.2013
<http://www.sna.fi/asuminen-ja-tukitoiminta/helsinki/ruusulankatu/toolon-ruusu/>.
- Sininauha-asunnot 2012 g. Pääkaupunkiseutu Töihin. Viitattu 27.12.2012
<http://www.sna.fi/kehittaminen/paakaupunkiseutu-toihin/>.
- Sininauhaliitto 2008. Kiinteistöhanke Ruusulankatu 10. Viitattu 18.4.2012.
http://www.sininauhaliitto.fi/verkkolehti/uutiset/lue_lisaa_uutisia/uutiset_2008/kiinteistohanke_ruusulankatu_10/?hitspic=2&hitspage=1
- Sininauhaliitto i.a. a. Liikkeen historia. Viitattu 18.4.2012.
http://www.sininauhaliitto.fi/sininauhaliitto/sininauhakonserni/liikkeen_historia/?hitspic=7&hitspage=1
- Sininauhaliitto i.a. b. Tavoitteet, kohderyhmä ja toimintaperiaatteet. Viitattu 17.4.2012
http://www.sininauhaliitto.fi/sininauhaliitto/sininauhasaatio/tavoitteet_kohderyhma_ja_toimintaperiaatteet/.
- Sininauhasäätiö 2012. Asumisen ohjeet Ruusulankadulla. Esite.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2011. Asumispalvelut ja asunnon muutostyöt. Julkaistu 29.12.2011. Viitattu 20.9.2012.
- Sosiaalihuoltoasetus (1983/607)
- Sosiaalihuoltolaki (1982/710)
- Sosiaalivirasto 2011. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Uusia asumisyksiköitä pitkäaikaisasunnottomille. Julkaistu 19.4.2011. Viitattu 20.9.2012.
http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/Hankkeet/Pitkaaikaisasunnottomuus/pitkaaikaisasunnottomuus_info/190411_uusia_asumisyksikoita
- Sosiaalivirasto 2011. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Viitattu 18.4.2012.

http://www.hel.fi/wps/portal/Sosiaalivirasto/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Sosv/fi/Hankkeet/Pitkaaikaisasunnottomuus/hankkeet/pitkaaikaisasunnottomuus_ruusulankatu

Sosiaalivirasto 2012. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Asumisen tuki. Julkaistu 26.4.2012. Viitattu 22.9.2012.

http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/asunnottomien_palvelut/asumisen_tuki

Suomen AA-kustannus ry 1990. Nimettömät alkoholistit Suomessa. Helsinki: Suomen AA-kustannus ry.

Suomen AA-kustannus ry i.a. Mitä AA on? Viitattu 22.1.2013

<http://www.aa.fi/index.php?type=0&id=35§ion=3/>.

Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. Sininauhaliitto. Viitattu 18.4.2012.

<http://evl.fi/EVLKuvailutiedot.nsf/Organisaatiot02/2028FI?opendocopen&type=3001&lang=FI>

Tainio, Hannele 2007. Päivästä päivään elämistä - Pääkaupunkiseudun asunnottomien asumispalvelut ja muuttuvat palvelutarpeet. Viitattu 15.2.2013

http://www.socca.fi/files/98/Paakaupunkiseudun_asunnottomien_asumispalvelut_muuttuvat_palvelutarpeet.pdf/.

Tainio, Hannele 2009. Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä - näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Viskari, Satu 2013. Ympäristöyöntekijä, Ruusulankadun asumispalveluyksikkö. Helsinki. Sähköpostiviesti 21.01.2013. Vastaanottaja Sanna Honkakoski. Tuloste tekijän hallussa.

Ympäristöministeriö 2011. Hallitus haluaa poistaa pitkäaikaisasunnottomuuden kokonaan. Viitattu 3.12.2012

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=400613&lan=fi/>.

Y-säätiö i.a. Toimialueet. Viitattu 19.2.2013

<http://www.ysaatio.fi/index.php/esittely/>.

LIITE 1: Saatekirje

Hei sinä Ruusulankadulle muuttava!

Olemme kaksi opiskelijaa Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Sininauhasäätiölle. Teemme tutkimuksen, jossa haastattelemme Ruusulankadulle muuttavia asukkaita ja otamme selvää siitä, millaisia toiveita ja odotuksia uusilla asukkailla on uudesta kodistaan Ruusulankadulla. Tutkimuksen tarkoituksena on, että teidän asukkaiden toiveet, odotukset ja tarpeet voitaisiin ottaa huomioon, kun uutta asuinpaikkaa lähdetään kehittämään.

Tutkimuksen onnistumiseksi tarvitsemme vapaaehtoisia haastateltavia. Haastattelu on alle tunnin mittainen ja tapahtuu sinulle parhaiten sopivana ajankohdantana osoitteessa Mäkelänkatu 50. Kirjoitamme tutkimuksemme niin, että haastateltavat pysyvät anonyymeinä, eikä heidän henkilöllisyyttään pystytä tunnistamaan. Nauhoitamme haastattelut, mutta nauhat ovat vain meidän opiskelijoiden oman muistin tueksi. Tuhoamme kaikki nauhoitukset ja muistiinpanot sen jälkeen, kun opinnäytetyö on valmis.

Ilmoitathan sinulle parhaiten sopivan haastatteluajankohdan joko puhelimitse tai tekstiviestitse Sanna Honkakoskelle numeroon ***-***** tai ilmoita kiinnostuksestasi asumisyksikkösi työntekijöille. Sinun panoksesi tähän tutkimukseen on äärimmäisen tärkeä!

Sanna Honkakoski ja Anna Marjanen

LIITE 2: Opinnäytetyön teemahaastattelun kysymykset

Aikaisemmat kokemukset asumispalveluista

- Kuinka pitkään olet ollut asunnottomana?
- Onko sinulla aikaisempaa kokemusta tuetusta asumisesta?
- Mitä mieltä olet aikaisemmin saamistasi asumispalveluista?
- Miksi olet tai miksi et ole ollut tyytyväinen?

Ennakkokäsitykset

- Mitä tiedät Sininauhasäätiöstä ja sen tarjoamista palveluista etukäteen?
- Millaista tietoa sinulla on etukäteen Sininauhasäätiöstä?
- Millaista tietoa kaipaisit enemmän Sininauhasäätiöstä?
- Kuinka tärkeitä Sininauhasäätiön tarjoamat palvelut ovat sinulle?
- Miten ja miksi päädyit Ruusulankadun asumisyksikköön?
- Mistä sait tietää Ruusulankadun asumisyksiköstä?
- Mitä tiedät Ruusulankadun asumisyksiköstä etukäteen?

Odotukset ja tavoitteet

- Mitä odotat ja toivot uudelta asuinpaikaltasi?
- Mitkä ovat omat kuntoutumistavoitteesi?
- Miten mielestäsi selviät arkeen liittyvistä vastuista, kuten vuokranmaksusta, lääkityksen hoitamisesta tai kodinhoidosta?

- Miten ajattelet, että Ruusulankadulla sinua voitaisiin tukea arjen askareissa ja elämönhallinnassa?
- Missä asioissa koet, että tarvitset erityisesti tukea?
- Kuinka tällainen asumispalvelu sinun mielestäsi tukee päihteettömyyttä?
- Missä haluaisit asua tulevaisuudessa?
- Kuinka todennäköisenä pidät tämän tavoitteen toteutumista?
- Mitkä asiat voisivat estää tai estävät tämän tavoitteen toteutumisen?
- Millaisien panokset haluat itse antaa tulevassa asumisyhteisössä?

Hengelliset tarpeet

- Sininauhasäätiöllä on kristilliset juuret. Toivoisitko, että asumispalvelu tarjoaisi myös jotain hengellistä toimintaa? Jos kyllä, niin millaista tämä toiminta voisi olla?
- Millaista apua olet asunnottomuutesi aikana saanut seurakunnalta?
- Minkälaista toimintaa tai millaisia palveluja seurakunta voisi järjestää asunnottomille? Mistä sinulle olisi apua?